Helsingin kaupunki
Kulttuuri- ja vapaa-aika
Kulttuuripalvelut

Helsinki

Taiteen perusopetuksen toteutuminen Helsingissä 2019–2020

Kuva: Roosa Oksaharju, Suomen Kansallisoopperan balettioppilaitos

Taiteen perusopetuksen toteutuminen Helsingissä 2019–2020

Tutkimuksen tekijä: FM Harri Inkinen
Työryhmä: Paiju Tyrväinen, Nina Gran
Tiedustelut: Paiju Tyrväinen paiju.tyrvainen@hel.fi
Taitto: Mainostoimisto KMG Turku, Kartat: Harri Inkinen, Petteri Räisänen
Julkaisija: Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan julkaisuja 2022
Painopaikka: Grano, Helsinki
Painettu 2022: ISBN 978-952-386-150-3
Sähköinen 2022: ISBN 978-952-386-151-0

FM Harri Inkinen

Sisällysluettelo

Alkusanat 4

1 Johdanto ja taiteen perusopetuksen viitekehys 7

2 Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin 9

3 Toteutuneen taiteen perusopetuksen analyysi 11

4 Paikkatietoanalyysi 15

4.1 Taiteen perusopetukseen osallistuminen kaupunginosittain 16

4.2 Matka-aika-analyysi 23

5 Rehtorikyselyn vastausten esittely ja analyysi 31

5.1 Mielipideväittämät 31

5.2 Segregaation ehkäiseminen 33

5.3 Toimitilat 37

5.4 Koronan vaikutus taiteen perusopetukseen Helsingissä 38

6 Toimenpide-ehdotukset 41

Lähteet 43

Hyvä lukija,

käsissäsi on tutkimus nimeltään Taiteen perusopetuksen toteutuminen Helsingissä 2019–2020 (FM Harri Inkinen 2021). Se on luonteeltaan seurantatutkimus taiteen perusopetuksen tilasta ja kehitystarpeista Helsingissä. Tutkimuksessa on kartoitettu opetuksen laajuutta ja tarjontaa, eri taidelajien oppilasmääriä, ikäryhmän osallisuusprosentteja eri alueilla, tyttöjen ja poikien suosimia lajeja sekä opetuksen toimipisteiden sijaintia ja katvealueita. Ajankohtaisina kysymyksinä tiedusteltiin koronan vaikutuksia opetukseen ja talouteen sekä pyydettiin ehdotuksia opetuksen eriarvoisuuskehityksen torjuntaan. Näihin saatiinkin paljon vastauksia.

Lukuvuotta 2019-2020 koskeva kysely lähetettiin kaikille Helsingissä taiteen perusopetusta antaville oppilaitoksille, yhteensä 54. Oppilaitoksista 47 vastasi kyselyyn ja 44 sen taulukkoliitteeseen. Forms-kysely sisälsi yhteensä 47 kysymystä. Taulukkoliitteen tietoja käytettiin paikkatietoanalyysin luomiseen (ks. luku 4). Vastausten kattavuus oli noin 81,5–87,0 prosenttia. Vastaajille lämmin kiitos.

Tutkimuksen mukaan n. 18.5% helsinkiläisistä lapsista (3-19 v), yhteensä 20 000 lasta ja nuorta, osallistuu taiteen perusopetukseen. Osallistuminen jakaantuu epätasaisesti kaupunkirakenteeseen vaihteluvälillä 4-40%, kuten kartoista 2 ja 5 ilmenee. Matalinta osallistuminen on Itä- ja Koillis-Helsingissä sekä kaupungin reuna-alueilla, korkeinta kantakaupungissa ja Länsi-Helsingissä. Suosituimpia taidelajeja ovat musiikki sen eri muodoissa sekä tanssi. Kolmantena olevan kuvataiteen osuus on jo selvästi matalampi.

Avoimista vastauksista kävi ilmi oppilaitoisten avoin suhtautuminen ajan ilmiöihin, halu kehittyä, paikallisesti sosiaalinen rooli ja pyrkimys tasavertaisiin mahdollisuuksiin. Kulttuurien kirjo avautuu jo osana oppilaitosten arkipäivää.

Haasteena on edelleen, miten matalan osallistumisprosentin alueen lapset saadaan yhdenvertaisemmin mukaan taiteen perusopetukseen. Alueilla oli opetusta lähipalveluna usein myös vähemmän tarjolla. Opetussisältöihin tulisi saada elementtejä erilaisista kulttuuritaustoista, mikä havaittiin saaduista vastauksista. Nämä ovat tulevaisuuden kehityskohteita.

Helsingissä 5.6.2022

Paiju Tyrväinen
Nina Gran

Bästa läsare,

den här utredningen heter Förverkligandet av Grundundervisningen i konst i Helsingfors 2019-20 och är gjord av FM Harri Inkinen 2021. Den är en uppföljning av en tidigare kartläggning om situationen och utvecklingsbehoven gällande grundläggande konstundervisning i Helsingfors. Denna utredning fokuserar på utbudet och omfattningen av undervisningen, elevantalet inom olika konstarter, procentuella deltagarandelar av olika årsklasser, könsfördelningen inom olika konstarter samt geografiska aspekter på undervisningspunkterna och på områden utan utbud. Man utredde även coronaepidemins effekter på undervisningen och ekonomin vid läroanstalterna samt bad om förslag på hur tillgängligheten och jämställdheten mellan olika målgrupper bäst kunde främjas.

Enkäten gällande läsåret 2019-2020 skickades till alla läroanstalter för grundläggande konstundervisning i Helsingfors, sammanlagt 54 stycken. 47 läroanstalter svarade på enkäten och 44 på tabellbilagan. Forms-enkäten innehöll 47 frågor. Uppgifterna som inkom via tabellbilagan användes till en platsanalys i kapitel 4. Svarsprocenten var 81,5-87 procent. Ett varmt tack till alla som deltog i enkäten.

Enligt enkäten deltog ca 18,5 % av de helsingforsiska barnen och ungdomarna i åldern 3-19 år i grundläggande konstundervisning, dvs 20 000 barn och unga. Deltagarandelen är ojämnt fördelad och varierar mellan 4-40 % i olika delar av staden, vilket framgår av kartorna 2 och 5. Lägst är deltagandet i östra och nordöstra Helsingfors samt längs stadens yttersta randområden och högst i södra och västra Helsingfors. Musik i olika former lockar flest elever och utbudet av musik är överlägset störst, därefter kommer dans. Andelen bildkonstutövare är klart lägre och sedan följer cirkuskonst, teater, arkitektur, ordkonst, hantverk och mediakonst i nu nämnd ordning. Undervisningen sker i allmänhet på finska, men många lärare undervisar flexibelt flerspråkigt vid behov. Två läroanstalter har svenska som undervisningsspråk.

Utmaningen är fortfarande hur barn och unga på områden med låg deltagarprocent bättre och mer jämlikt kunde inkluderas i grundläggande konstundervisning. På dessa områden är utbudet av grundläggande konstundervisning även klart mindre. Fler element ur olika kulturer borde i framtiden inkluderas i undervisningsinnehållet, vilket också framgick av svaren i enkäten. Ett mångsidigt utbud av olika konstarter och balansen mellan dessa är faktorer som bör beaktas och utvecklas i framtiden.

Det är också viktigt att analysera vilken roll den grundläggande konstundervisningen har i förhållande till annan kulturpedagogik och fritidsverksamhet för barn och unga i Helsingfors och hur olika verksamhetsformer för barn och unga bäst stöds och utvecklas. Alla verksamhetsformer är delar av samma ekosystem och påverkar därmed varandra.

Helsingfors den 5 Juni 2022

Paiju Tyrväinen
Nina Gran

Kuva: Helsingin kuvataidekoulu

1

Johdanto ja taiteen perusopetuksen viitekehitys

Taiteen perusopetus on Suomessa osa kulttuurin perusrakenteista.

Se on ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua, kouluopetuksen ulkopuolista, pitkäjänteistä ja tasolta toiselle etenevää eri taidelajien opetusta. TPO pohjautuu lakiin taiteen perusopetuksesta (633/1998) ja vastaavaan asetukseen (813/1998) sekä Opetushallituksen määrittelemiin opetussuunnitelman perusteisiin. Oppilaitokset tekevät omat opetussuunnitelmansa eri taidealojen opetukseen vahvistettujen perusteiden pohjalta. Ne pohjautuvat kognitiivis-konstruktiiviseen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas itse on aktiivinen toimija. Taiteen perusopetus pyrkii edistämään taidesuhteen kehittymistä ja elinikäistä taiteen harrastamista. (Opetushallitus 2017.)

Lain kuntien kulttuuritoimesta (166/2019) 3 §:n mukaan kunnan tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa. Tämän tehtävän toteuttamiseksi kunnan tulee mm. (4) tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen. Kunta voi tarjota taiteen perusopetusta omana palvelunaan tai huolehtia siitä, että jokin muu taho tarjoaa niitä kunnan asukkaille.

Taiteen perusopetusta annetaan kahdessa oppimäärässä, laajassa ja yleisessä.

Laajan oppimäärän opintojen laajuus on 1300 tuntia, joka jakaantuu perusopintoihin 800 tuntia ja syventäviin opintoihin 500 tuntia. *Yleisen oppimäärän* laajuus on 500 tuntia, joka muodostuu 200 tunnin teemaopinnoista ja 300 tunnin yhteisistä opinnoista. Laskennallisen laajuuden tunti on 45 minuuttia. On koulutuksen järjestäjän vastuulla päättää perusopintoja edeltävän varhaisiän kasvatuksen laajuudesta. Pelkistetysti ilmaistuna laajan oppimäärän tarkoituksena on valmentaa kohti ammatillisia ja korkea-asteen opintoja. Molempien oppimäärien tarkoitus on mahdollistaa hyvä harrastussuhde.

Suomessa taiteen perusopetuksen piiriin kuuluu noin 128 000 oppilasta, joista lasten ja nuorten osuus 120 000. Määrällisesti se on enemmän kuin esimerkiksi lukiolaisia. Taiteen perusopetus on kansainvälisestikin arvioituna arvokas instituutio, joka on luonut pohjan korkeatasoiselle taiteilijaksi kasvamiselle. Opetushallitus on uudistanut taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien rakenteet ja päättänyt uusista perusteista vuonna 2017. Opetussuunnitelman perusteet on vahvistettu yhteensä yhdeksälle taiteenlajille. Nämä ovat arkkitehtuuri, käsityötaide, mediataide, musiikki, sanataide, sirkus, tanssi, teatteri ja visuaalinen taide. Sanataide sai vuonna 2017 vahvistetut opetussuunnitelmien perusteet. Sanataidetta opettaa Helsingissä Sydkustens ordkonstskola. Audiovisuaalinen taide uudistui mediataiteeksi, jota opettaa Suomessa vasta muutama oppilaitos. Musiikkiopistojen vanha kurssitutkintojärjestelmä on purettu asteittain 2000-luvulla (ks. esim. Kaverinen 2018). Nyttemmin opetussuunnitelman toteuttaminen ja tasonäytteet vahvistetaan yhdessä oppilaan kiinnostuksen suuntautuminen huomioiden.

Tässä raportissa selvityksen kohteina ovat taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä. Tarkasteltava ajanjakso on oppilaitosten lukuvuosi 2019–2020 ja taloustietojen osalta vuosi 2019. Tiedot kerättiin ja tutkimus toteutettiin taiteen perusopetusta antavien helsinkiläisten taideoppilaitosten rehtoreilla teetetyllä kyselyllä. Kaiken kaikkiaan 54:stä taiteen perusopetuksen toimijasta 47 vastasi kyselyyn ja 44 sen taulukkoliitteeseen. Taulukkoliitteen tietoja käytettiin paikkatietoanalyysin luomiseen (ks. luku 4). Vastausten kattavuus on noin 81,5–87,0 prosenttia. Selvityksellä tuotetaan ajantasaista tietoa muun muassa päätöksenteon tueksi.

Helsingissä jatkuva väestönkasvu, monikulttuurisuus sekä kilpailu lasten ja nuorten vapaa-ajasta asettavat vaatimuksia taiteen perusopetuksen toimijoille. Miten taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset kykenevät vastaamaan sellaisten maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin, joihin perinteiset eurooppalaislähtöiset taideaineet eivät kuulu? Vetoaisivatko nykypäivän urbaaniin nuorisoon dj-koulut, rap- ja hip hop -kurssit tai graffiti-työpajat? Osaan maahanmuuttajaryhmistä ja niiden kulttuuriin kuuluu vahvasti esimerkiksi klassinen musiikki, mutta siinäkin vastataan vain murto-osan tarpeisiin. Populaarikulttuurin ilmiöt ja peliteollisuuden tuotteet ovat muodostaneet vastavoiman ja haasteen perinteisiä taideaineita opettaville oppilaitoksille,

jotka eivät tarjoa nk. helppoa nautintoa, vaan vaativat pitkäjänteisyyttä, sitoutumista ja vaivannäköä, jotta niiden edustama todellisuus muuttuu ymmärrettäväksi ja mielihyvää tuottavaksi.

Luvussa 2 luodaan katsaus aikaisempiin tutkimuksiin, jotta syntyy ymmärrys siitä, miten nykytilanteeseen on päästy. Luvussa tarkastellaan aikaisempia Helsingin kulttuurikeskuksen selvityksiä vuosilta 2010 ja 2016. Paikkatietoanalyysiin keskittyvässä luvussa 4 luodaan katsaus siihen, miten erilaiset sosiodemografiset tekijät korreloivat taiteen perusopetuksen osallistumisaktiivisuuteen eri alueilla. Lasten lahjakkuus ja taipumukset eivät katso sosioekonomisia tekijäitä, kaikilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus taipumustensa mukaisiin harrastuksiin. Luvussa 5 eritellään kattavasti rehtorikyselyn vastauksia. Päättävässä luvussa 6 annetaan analyysiin perustuen toimenpide-ehdotuksia.

Kuva: Mikael Halmeenmäki, Circus Helsinki

2

Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin

Helsingin kulttuurikeskusten silloisen kulttuurisuunnittelijan Reetta Sariolan selkeässä ja kattavassa koonnissa *Taidekasvatuksen Helsinki* (2010) tarkastelun kohteena oli taiteen perusopetuksen tila Helsingissä vuonna 2008. Tutkimuksesta kävi ilmi alueiden polarisoituminen taiteen perusopetuksen suhteen. Helsingin kaupungin kulttuuritoimi selvitti taiteen perusopetuksen tilaa ja kehittämistarpeita vastaavalla laajuudella viimeksi vuonna 2015. Silloisen selvityksen toteuttivat Elina Vismanen ja Petteri Räisänen, joka vastasi paikkatietotarkastelun laatimisesta. Kyseisessä tutkimuksessa *Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä* (2016) nousi jälleen esiin se, että taiteen perusopetus keskittyy korkean koulutuksen alueille, kuten kantakaupunkiin. Haasteeksi koettiin, miten matalan osallistumisprosentin alueen lapset saadaan kattavammin mukaan taiteen perusopetukseen. Näillä alueilla oli opetusta lähipalveluna usein myös vähemmän tarjolla.

Sariolan (2010) selvityksessä ilmeni, että vuonna 2008 taiteen perusopetuksen piirissä oli noin 18% ikäryhmästä. Se vastasi noin 16 000 1–18-vuotiaista helsinkiläistä. Vismasen (2016, 16) tutkimuksesta käy ilmi, että vuonna 2014 taiteen perusopetus tavoitti Helsingissä 17 809 0–19-vuotiasta, mikä vastasi tuolloin noin 16 % ikäluokasta. Osallistujien prosenttiosuus väestöstä olisi pysynyt ennallaan (18 %), mikäli ikäryhmärajauksena olisi käytetty keskenään samaa 1–18-vuotiaiden kohorttia (ks. Vismanen 2016). Nyt tehtävässä tutkimuksessa on tilastoteknisistä syistä käytetty 3–19-vuotiaiden ikäluokkaa, jonka varhaisimmille vuosille osuu musiikin varhaiskasvatus (”Muskari”). Syyslukukautena 2019 taiteen perusopetukseen osallistui Helsingissä noin 18 370 3–19-vuotiasta lasta ja nuorta, joka on 18,2 % ikäryhmästä. Osallistujamäärä kasvoi 19 600 oppilaaseen keväällä 2020. Lukuun eivät sisälly vastaamatta jättäneiden oppilaitosten opiskelijat, joten todellinen oppilasmäärä on jonkin verran suurempi.

Taiteen perusopetukseen osallistui Suomessa vuonna 2008 yhteensä 134 765 oppilasta (Koramo 2009). Vuonna 2014 koko maassa taiteen perusopetukseen arvioitiin osallistuvan 12% 2–19-vuotiaista lapsista ja nuorista (Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2014). Lukuvuonna 2019–2020 taiteen perusopetukseen osallistui noin 128 000 oppilasta, joista lapsia ja nuoria 120 000 (Luoma 2020). Luoman tutkimuksen matalampaa oppilasmäärää verrattuna vuoden 2008 lukuihin selittää se, että kaikilta oppilaitoksilta ei saatu tietoja. Oppilaitoksissa on tapahtunut yhdistelyjä, myös ikäluokkien koon vaihtelut ovat saattaneet vaikuttaa vuoden 2020 pienempään oppilasmäärään verrattuna vuoteen 2008 (Luoma 2020). Ei näin suoraan voida olettaa, että todellisen oppilasmäärän kehityksen suunta on ollut laskeva Suomessa vuosina 2008–2020.

Verrattaessa vuotta 1993 vuoteen 2020 on taiteen perusopetuksen oppilasmäärä lähes kaksinkertaistunut. Tähän lienevät vaikuttaneet uusien taidealojen opetussuunnitelmien perusteiden hyväksyminen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön VOS-korvauksiin oikeuttamien tuntikiintiöiden kasvaminen. Uusia, jo ennestään toimivia oppilaitoksia voitiin hyväksyä taiteen perusopetuksen valtionosuuksien piiriin. Taustavaikuttajana on voinut olla myös peruskoulun taide- ja taitoaineiden osuuksien vähentäminen ja oppimisen kanavoituminen taideoppilaitoksiin.

Korona-aika vaikutti taiteen perusopetukseen monella tavoin. Koska oppilasmäärä alkuvuonna 2020 oli korkeampi kuin edeltävänä syksynä, voidaan olettaa, että oppilasmäärässä on tapahtunut kasvua ennen 18.3.2020 (valmiuslaki) ja merkittävää laskua sen jälkeen. Erityisesti tanssin taiteen perusopetuksen järjestäminen etäopetuksena on ollut haasteellista, koska tanssi vaatii tilaa, eikä sitä ole helppoa järjestää esimerkiksi oppilaan kodin olohuoneessa, jota perheen muutkin jäsenet käyttävät.

Kuva: Länsi-Helsingin musiikkiopisto

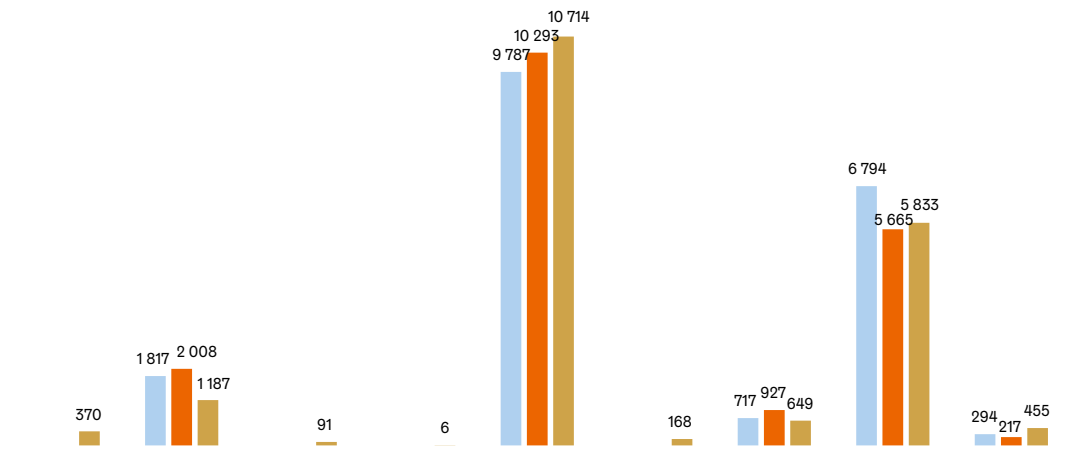

	Arkki-tehtuuri	Kuva-taide	Käsityö-taide	Media-taiteet	Musiikki	Sanataide	Sirkus	Tanssi	Teatteri-taide
2008		1 817			9 787		717	6 794	294
2014		2 008			10 293		927	5 665	217
2019	370	1 187	91	6	10 714	168	649	5 833	455

Taulukko 1. Kokonaisoppilasmäärät Helsingissä 2008, 2014 ja 2019.

Taiteen lajeista mediataide sai Opetushallituksen vahvistamat opetussuunnitelman perusteet vasta syksyllä 2017, ja se on tuore tulokas taideopetuksen kentällä. Teatterin oppilasmäärässä on ollut merkittävää kasvua. Sitä selittää kahden uuden teatterioppilaitoksen, Helsingin teatterikoulun (ent. Puotilan kulttuurikollektiivi) ja Drama och Teaterskolan DOT -koulun, hyväksyminen taiteen perusopetusta antaviksi oppilaitoksiksi vuonna 2018.

Musiikkioppilaitosten oppilasmäärä on kasvanut maltillisemmin. Vuodesta 2008 vuoteen 2019 jatkunut tasainen kasvu selittyy nousujohteisella väestönkasvulla sekä soittoharrastuksen suurena suosiona. Monet musiikkioppilaitokset ovat sisällyttäneet myös rytmimusiikkia opetuskokonaisuuksiinsa. Jotkut oppilaitokset, kuten esim. Pop & Jazz Konservatorio, Pohjois-Helsingin Bändikoulu ja Musiikkikoulu Groove ovat erikoistuneet rytmimusiikkiin. Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki on alansa johtavia toimijoita Suomessa. Tanssin oppilasmäärä vaikuttaa laskeneen verratessa vuotta 2019 aikaisempiin selvityksen kohteena oleviin vuosiin. Havaintoa selittänee parhaiten se, että kaikilta Helsingin tanssin taiteen perusopetusta antavilta oppilaitoksilta ei saatu vastauksia ja jotkut tanssin oppilaitokset eivät enää antaneet taiteen perusopetusta.

3

Toteutuneen taiteen perusopetuksen analyysi

Taiteen perusopetuksen rahoitusmekanismista on käyty keskustelua viime vuosina. Taiteen perusopetuksen opetustunteihin perustuvaa valtionosuusjärjestelmää (rahoitusmekanismi) on pidetty epäjoustavana ja sen on arvioitu vaativan uudistamista. Aalto-yliopiston professori Anniina Suominen (2019) esitti raportissaan seuraavaa rahoitusjärjestelmän uudistamiseksi ja ajantasaistamiseksi:

”Lukemani materiaalin ja tilastojen tarkastelun pohjalta keskeisin esitykseni onkin, että taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaista valtionosuutta tulisi kasvattaa valtion talousarvioesityksessä vähintään 6 000 000 eurolla (137 000 valtionosuustunnin lisäys).

Esitetyn summan yksi mahdollinen kohdentaminen olisi lisätä rahoitusta jo nyt VOS-järjestelmän piirissä olevien oppilaitosten tuntimääräylityksestä johtuvaan vajaukseen (118 806 tuntia vuonna 2018).”

Ehdotus 1: Valtion vuoden 2020 talousarvioesitykseen (mom. 29.10.30) taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaiseen valtionosuuteen lisätään 137 000 tuntia. (yht. 1 807 500 tuntia) ja jako musiikin ja muiden taiteenalojen välillä poistetaan.

Suomisen ehdotus merkitsisi sitä, että myös helsinkiläiset TPO-oppilaitokset saisivat oppituntien korvausvajeisiinsa päivitystä.

Tarkasteltaessa kuviota 1 huomaa helposti eri taidelajien oppilasmäärien epätasaisen jakaantumisen. Suurin suosio on ollut musiikilla, jota opiskeli yli puolet kokonaisoppilasmäärästä. Sen jälkeen suosituimmat taidelajit olivat tanssi ja kuvataide. Oppilasmäärältään kaksi suurinta taiteen perusopetuksen oppilaitosta Helsingissä lukuvuotena 2019–2020 olivat Helsingin tanssiopisto sekä Itä-Helsingin musiikkiopisto.

Itä-Helsingin musiikkiopiston tekemä kasvatustyö on ollut sosiaalisesti merkittävää, ja moni lahjakas ammattisoittaja on saanut oppinsa siellä. Pienimmät opistot olivat suuruudeltaan muutamien kymmenien oppilaiden toimijoita. Osa niistä on hiljan aloittanut toimintansa ja odotettavissa on, että oppilasmäärät kasvavat toiminnan vakiintuessa. Esimerkiksi uudempi tulokas mediataide kasvattanee oppilasmääriään tulevien vuosien aikana.

Helsingissä taiteen perusopetusta annettiin lukuvuotena 2019–2020 yhteensä yli 220 oppilaitoksen pää- ja sivuopetustoimipisteessä. Omia toimitiloja oppilaitoksilla oli käytössään suhteellisen vähän. Enemmistö tiloista oli vuokrattuja joko kokonaan tai usein tuntikohtaisesti esim. koulujen iltakäyttönä. Luvussa III esitetään Helsingin yliopiston kehittämään matka-aikamatriisiin perustuen keskimääräiset matka-ajat julkisella liikenteellä, pyöräillen tai kävellen lähimpään taiteen perusopetuksen toimipisteeseen Helsingissä. Kuvio ei ota huomioon eri taiteenlajeja, mutta antaa käsityksen opetuksen alueellisesta kattavuudesta ns. lähipalveluna.

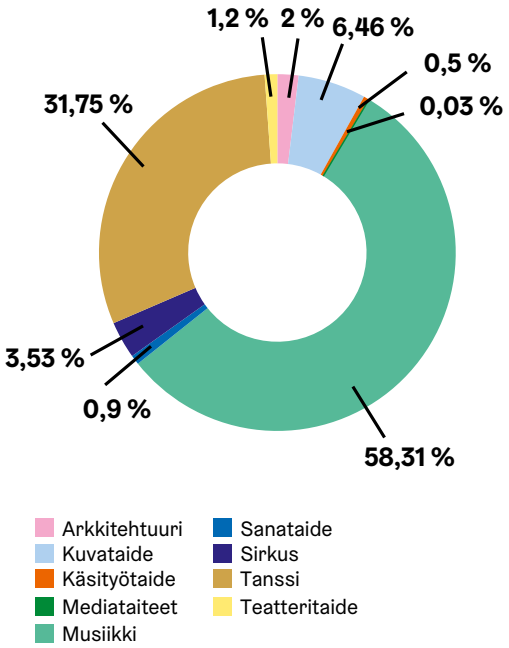

Kuvio 1. TPO-oppilaiden jakautuminen taidealoittain % Helsingissä syksyllä 2019

Helsinkiläisten taiteen perusopetus -oppilaitosten joukossa on muutama monitaiteinen oppilaitos, joka opettaa kahta tai useampaa taidelajia. Musiikin ja tanssin yhdistelmä on toteutunut kahdessa opistossa, Vuosaaren musiikkikoulussa sekä Musik- och kulturskolan Sandelsissa. Jälkimmäinen on ainoa helsinkiläinen TPO-oppilaitos, jossa opetusta annetaan vain ruotsin kielellä.

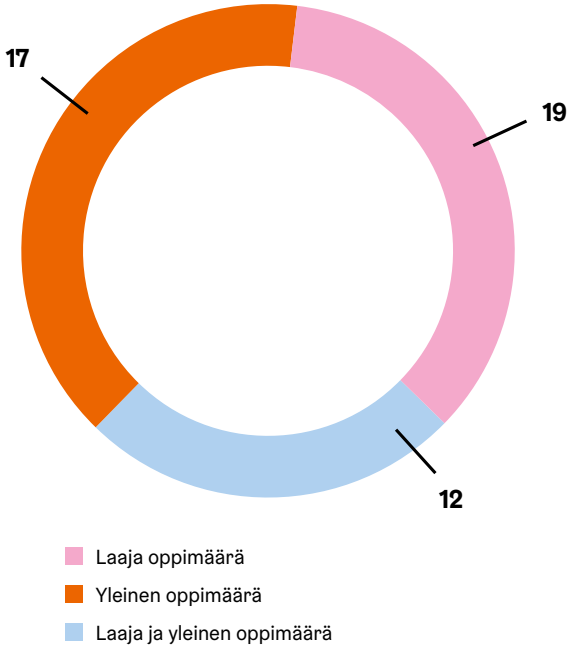

Kuvio 2. Taiteen perusopetuksen oppilaitosten järjestämisluvat lukuvuonna 2019–2020.

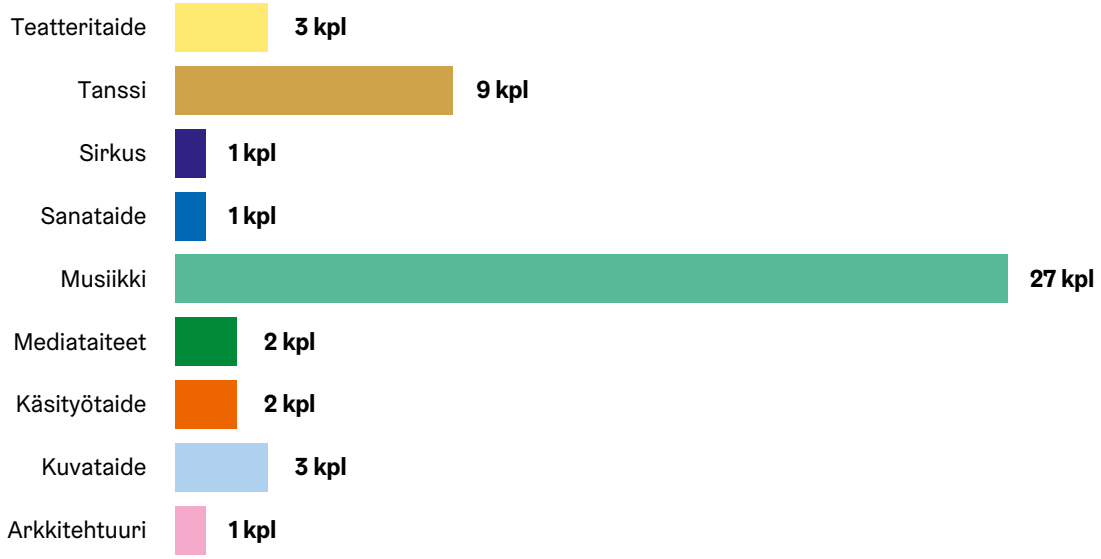

Kuvio 3. TPO-oppilaitosten jakautuminen taidealoittain kpl.

Kuviossa 3 ovat edustettuina kaikki ne taidelajit, joille Opetushallitus on vahvistanut opetussuunnitelmien perusteet. Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki on alansa ainoa toimija Helsingissä. Uusina taidemuotoina sanataide ja mediataiteet ovat vasta rakentamassa toimintaansa Helsingissä. Tarkastelujaksolla 2019–2020 mediataiteen oppilasmäärä nousi kuudesta oppilaasta kahdeksaantoista, kun Helsingin kuvataidekoulu alkoi opettaa mediataidetta Käsityökoulu Robotin lisäksi. Musiikilla on vahva rahoitus, joka johtuu sen erityisasemasta ja -tilanteesta. Musiikin laaja pohja on mahdollistanut menestymisen myös ammattilaistasolla kansallisesti ja kansainvälisesti. Musiikkioppilaitoksissa annetaan nykyään opetusta monipuolisesti eri musiikinlajeissa. Myös muiden taideaineiden oppilaitosten ja oppilaiden määriä on asteittain pyritty vahvistamaan.

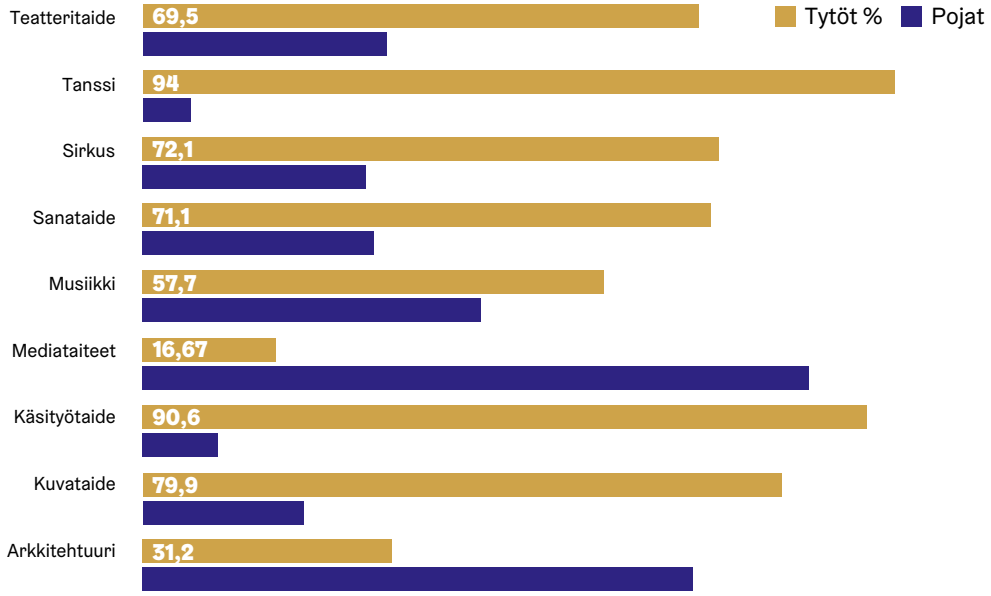

Kuvio 4. TPO Helsingissä. Oppilaiden sukupuolijakauma % taidealoittain syksy 2019.

Taiteen perusopetus on yhä tyttövoittoista, mutta poikiin vetoavia opiskelumuotoja ja -tapoja on kehitetty ja kehitetään edelleen. Tehdyn selvityksen perusteella kaksi tyttövaltaisinta alaa syksyllä 2019 ovat tanssi ja käsityötaide. Molemmissa tyttöjä on yli 90 prosenttia osallistujista. Syksyllä 2019 ylivoimaisesti poikavoittoisimmat alat ovat mediataide ja arkkitehtuuri, joskin seuraavana keväänä tyttöjen määrä mediataiteissa kasvoi huomattavasti. Mediataiteitten ja arkkitehtuurin jälkeen suurinta poikien osallistuminen on musiikissa, teatterissa, sanataiteessa ja sirkuksessa. Musiikki on poikien määrällisesti suosituin taideharrastus.

Myös 64% rehtorikyselyn vastaajista oli täysin samaa mieltä väittämästä, että taiteen perusopetus on molemmille sukupuolille kiinnostava harrastus (ks. luku 5).

Kuva: Musik- och kulturskolan Sandels, TaDaM

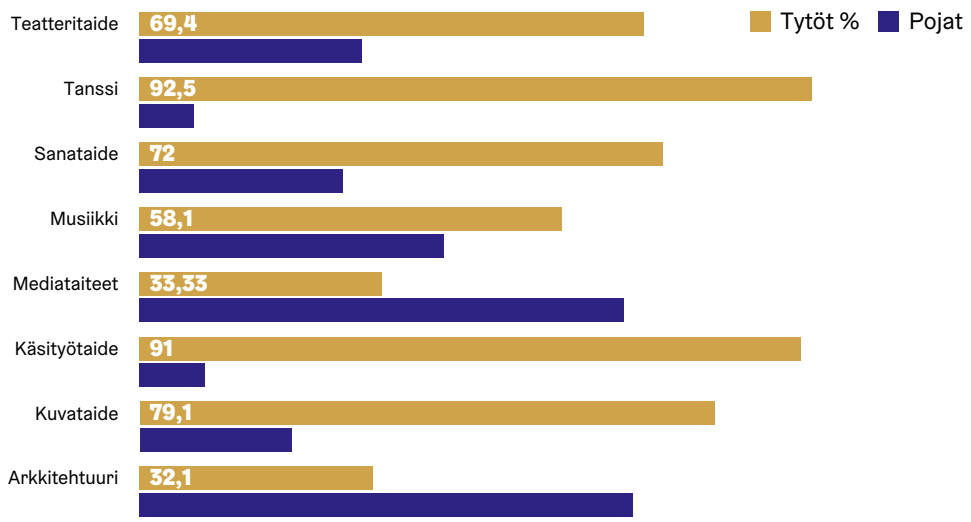

Kuvio 5. TPO Helsingissä. Oppilaiden sukupuolijakauma % taidealoittain kevät 2020.

Peruspiirteittäin kevään 2020 sukupuolijakaumassa ei ole tapahtunut suurta muutosta verrattuna edeltävään syksyyn. Sirkuksen oppilasmäärästä emme saaneet tietoa kevään 2020 osalta, mutta sirkustaiteen opetus jatkui myös koronakeväänä 2020. Kevään 2020 oppilasmuutosta mediataiteitten opetuksessa tyttövaltaisempaan suuntaan selittää se, että silloin aloitti suuri määrä tyttöjä Helsingin kuvataidekoulun mediataideopetuksessa. Teatterin ja sanataiteen tarjonta on muuttunut viime vuosina. On järjestetty 3-vuotisia kehitysprojekteja, kuten esimerkiksi kerhoja koulujen yhteydessä.

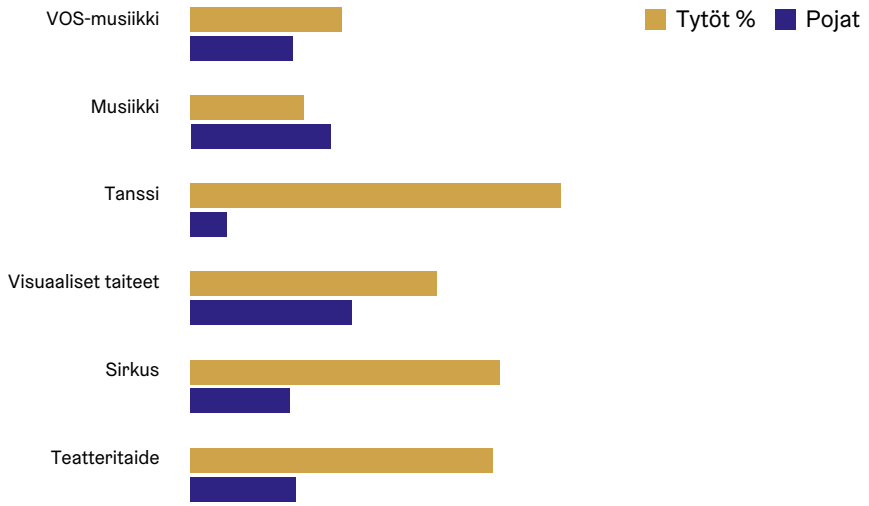

Kuvio 6. Tytöt ja pojat taidealoittain vuonna 2014. (lähde: Vismanen 2016, 20)

Verrattaessa vuoden 2014 tietoja vuoden 2019 tilanteeseen voidaan havaita, että tanssi oli myös 2014 tyttövoittoisin taideala. Teatteriopetukseen osallistuneiden poikien määrä on kasvanut vuodesta 2014. Kuvataiteissa osallistuvien poikien määrä on laskenut ja sirkustaiteissa hieman noussut. Musiikinopetuksissa pojilla on tuolloinkin ollut vahva edustus.

Paikkatietoanalyysi

Aidon taiteellisen lahjakkuuden synty ei katso sosioekonomisia tekijöitä. Taidepedagogit ovat aktiivisesti mukana muokkaamassa sitä maaperää, jossa lahjakkuudet kasvavat, ja viisaissa käsissä lahjakkuutta voi oikealla tavalla kehittää eteenpäin.

Verrattuna moniin muihin eurooppalaisiin kaupunkeihin segregaatio ei ole Helsingissä vielä kovin suurta, mutta se on kasvanut. Kaupunginosakohtaisen osallisuuden erot ovat nähtävissä selvästi myös taiteen perusopetuksessa ja ero yltää Helsingin sisällä kymmenkertaiseksi. Jotain opetusta on tarjolla matalien osallistumisprosenttien alueillakin, mutta katvealueitakin on. Helsingissä Östersundom on yksi niitä harvoja alueita, jossa ei ole taiteen perusopetuksen toimipistettä. Alueen lasten osallistumisprosentit ovat matalia sekä saavutettavuudet pitkiä.

Taiteen perusopetus on perinteisesti keskittynyt Helsingissä alueille, joiden sosiodemografinen profiili on korkea. Tämä käy ilmi myös Räisäsen (2016) analyysista. Oppilaiden vanhemmat ovat usein valinneet lapselleen lähipalvelun eli lähellä kotia olevan taiteen perusopetuksen oppilaitoksen. Toki on muistettava, että pääkaupunkiseudulla oppilaat hakeutuvat taiteen perusopetuksen pariin myös kaupunginosa- ja kuntarajojen yli, joten lähipalvelumalli ei ole yleispätevä selitys, vaikkakin suosittu.

Tässä tutkimuksessa oppilaiden ikärakenne on rajattu 3–19-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin siitä syystä ja sillä oletuksella, että taiteen perusopetuksen varhaiskasvatuksen piiriin ilman vanhempiaan osallistuvat lapset ovat vähintään kolmevuotiaita. Vanhemmat osallistuvat pienten lasten turvalliseen kuljettamiseen opetuspisteeseen.

Kuva: Helsingin kuvataidekoulu

4.1 Taiteen perusopetukseen osallistuminen kaupunginosittain

Alueellinen osallistuvuus perustuu kyselyn työllistävimpään osaan, jossa kaikki oppilaitokset keräsivät jokaisen oppilaansa postinumeroalueen (ilman nimeä) ja tutkija vei alueiden yhteenlasketut oppilasmäärät kartannusjärjestelmään.

Kartasta 1 voidaan havaita selvät erot taiteen perusopetuksen osallistujamäärien suhteen. On paljon sekä matalan että korkean osallistujamäärän alueita. Kantakaupungissa sekä Länsi-Helsingissä on huomattavasti korkeammat oppilasmäärät Itä-Helsinkiin tai joihinkin Koillis-Helsingin alueisiin verrattuna. Kaupungin reuna-alueilla määrät ovat matalia. Määrät korreloivat myös postinumeroalueiden lapsimäärään ja ikärakenteeseen.

Syksyn 2019 yhteensä 18373 oppilaasta 5665 opiskeli varhaiskasvatusta, 8095 laajan oppimäärän perusopintoja, 1085 laajan oppimäärän syventäviä opintoja ja 3428 yleistä oppimäärää.

Kartta 1. Taiteen perusopetukseen osallistuneiden oppilaiden kokonaismäärä syksy 2019.

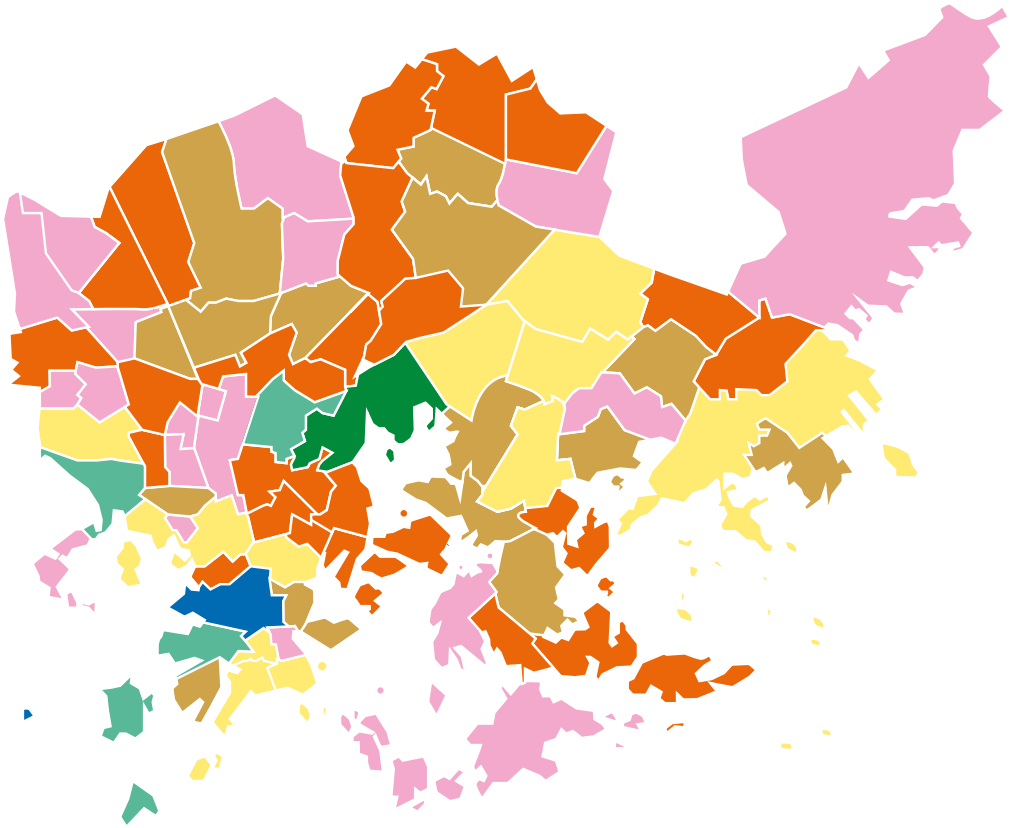

- **0-110:** Tuomarinkylä-Torpparinmäki, Itä-Pakila, Malmiskartano, Konala, Lassila, Pitäjämäen teollisuusalue, Pajamäki, Ilmala, Kivihaka, Länsi-Pasila, Ruskeasuo, Meilahden sairaala-alue, Kuusisaari-Lehtisaari, Kaartinkaupunki, Kaitalahti, Suomenlinna, Santahamina, Puotinharju, Jakomäki-Alppikylä, Östersundom
- **111-217:** Maununneva, Kannelmäki, Reimarla, Etelä-Haaga, Pikku-Huopalahti, Itä-Pasila, Vallila, Verkkosaari, Etu-Vallila - Alppila, Sörnäinen, Kalasatama, Kulosaari, Tammisalo, Etelä-Laajasalo, Jollas, Puotila, Pohjois-Vuosaari, Mellunmäki
- **218-323:** Paloheinä, Länsi-Pakila, Maunula-Suursuo, Pohjois-Haaga, Oulunkylä-Patola, Tapanila, Malmi, Pohjois-Meilahti, Jätkäsaari, Kruununhaka, Katajanokka, Vartioharju, Aurinkolahti, Itäkeskus-Marjaniemi, Länsi-Herttoniemi, Herttoniemi, Laajasalo
- **324-429:** Munkkivuori-Niemenmäki, Taka-Töölö, Kallio, Punavuori, Kaivopuisto - Ullanlinna, Eira - Hernesaari, Kontula - Vesala, Viikki, Myllypuro, Etelä-Vuosaari, Roihupellon teollisuusalue, Roihuvuori
- **430-535:** Munkkiniemi, Kamppi Ruoholahti, Vattuniemi, Käpylä
- **536-642:** Toukola-Vanhakaupunki
- **643-748:** Helsinki keskusta - Etu-Töölö

Kartta 2. Taiteen perusopetuksen oppilaiden prosenttiosuudet postinumeroalueen 3–19-vuotiaista, syksy 2019.

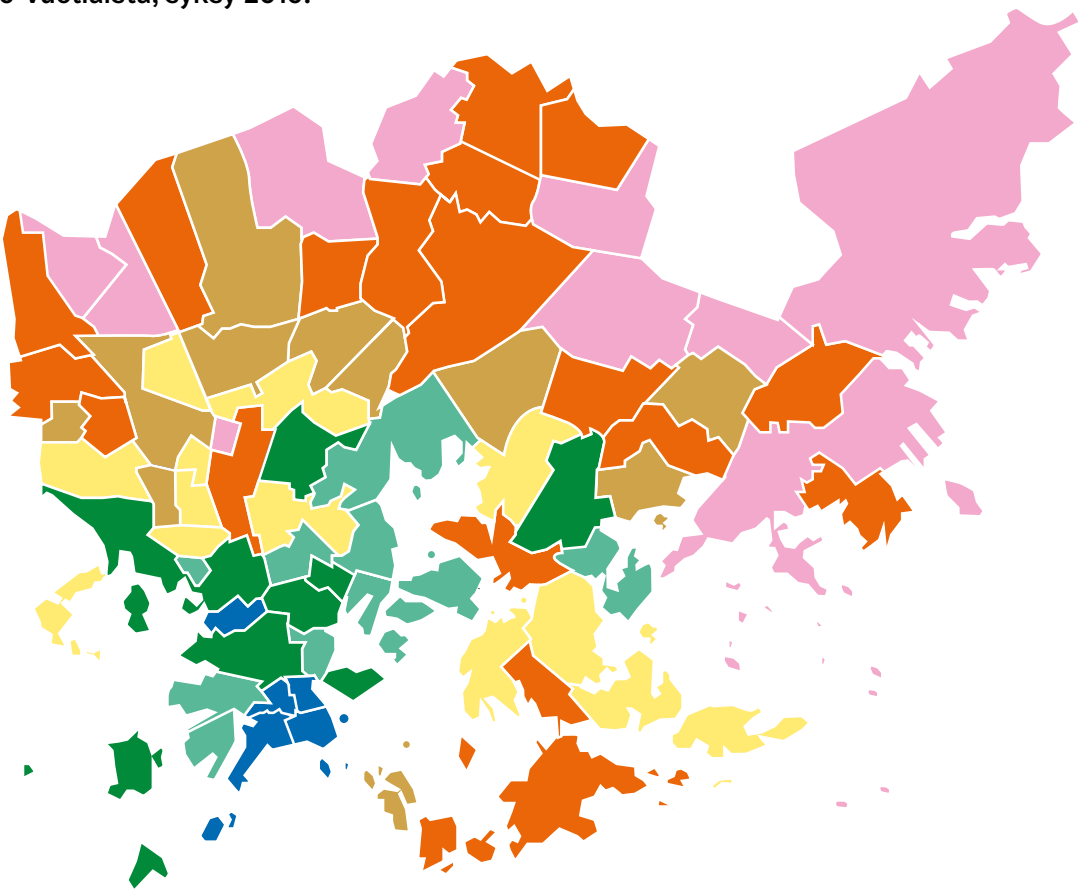

- **0-8,9 %:** Malminkartano, Kannelmäki, Ilmala, Tuomarinkylä-Torpparinmäki, Siltamäki, Jakomäki - Alppikylä, Kontula - Vesala, Mellunmäki, Etelä-Vuosaari, Östersundom
- **9-15,9 %:** Maununneva, Konala, Reimarla, Pitäjämäen teollisuusalue, Länsi-Pasila, Itä-Pakila, Pukinmäki-Savela, Pihlajamäki, Malmi, Tapaninvainio, Tapanila, Puistola, Suurmetsä, Myllypuro, Puotinharju, Puotila, Pohjois-Vuosaari, Aurinkolahti, Herttoniemi, Etelä-Laajasalo, Santahamina
- **16-20,9 %:** Lassila, Etelä-Haaga, Pikku-Huopalahti, Ruskeasuo, Suomenlinna, Paloheinä, Länsi-Pakila, Maunula-Suursuo, Oulunkylä-Patola, Veräjämäki, Viikki, Vartioharju, Itäkeskus-Marjaniemi
- **21-24,9 %:** Pohjois-Haaga, Metsälä - Etelä-Oulunkylä, Koskela-Helsinki, Munkkivuori-Niemenmäki, Kuusisaari-Lehtisaari, Pohjois-MeilahtiLänsi-Pasila, Vallila, Länsi-Herttoniemi, Laajasalo, Jollas, Kaitalahti, Etelä-Laajasalo
- **25-30,9 %:** Toukola-Vanhakaupunki, Verkkosaari, Kulosaari, Kalasatama, Etu-Vallila - Alppila, Kruununhaka, Kamppi-Ruoholahti, Jätkäsaari, Tammisalo

Kartasta 2 löytyy tutkimuksen ydinviesti: Helsingin Itä-, Koillis- ja reuna-alueilla taiteen perusopetukseen osallistuvien lasten määrä ja osuus ikäluokasta ovat selvästi alhaisimmat. Jakomäessä osuus TPO:een osallistuvista lapsista ja nuorista oli runsas 4% vertailuluvun keskusta-alueilla ollessa kymmenkertainen, yli 40 % ikäluokasta.

Kartan 2 TPO-osallistuvuuden %-esitys kaupunginosittain on tämän tutkimuksen keskeisiä tuloksia. Kartalta piirtyy tieto, miten epätasaisesti taiteen perusopetus jakaantuu Helsingin kaupunkirakenteeseen. Korkean osallistumisprosentin alueet sijoittuvat kantakaupunkiin sekä Länsi- ja Lounais-Helsinkiin. Sieltä kohti Pohjois- ja Itä-Helsinkiä edettäessä taiteen perusopetukseen osallistuminen asteittain vähenee. Haasteena on, miten nämä alueet saadaan osallistumaan mukaan kattavammin. Matalaan osallistumiseen voi olla paitsi puutteelliseen tarjontaan liittyviä, mutta myös sosiaalisia ja taloudellisia esteitä.

Kaikkiaan varhaiskasvatuksen piirissä oli 30,8 %, laajan oppimäärän perusopinnoissa 44,1 %, laajan syventävissä 5,9% ja yleisessä oppimäärässä 18,7 % oppilaista. Tässä merkityksessä kehitys on samansuuntaista kuin vuosina 2009 ja 2015.

Kartta 3. Taiteen perusopetukseen osallistuneet 0–18-vuotiaat ja annetut opetustunnit 2014. (Lähde: Petteri Räisänen 2016, 51)

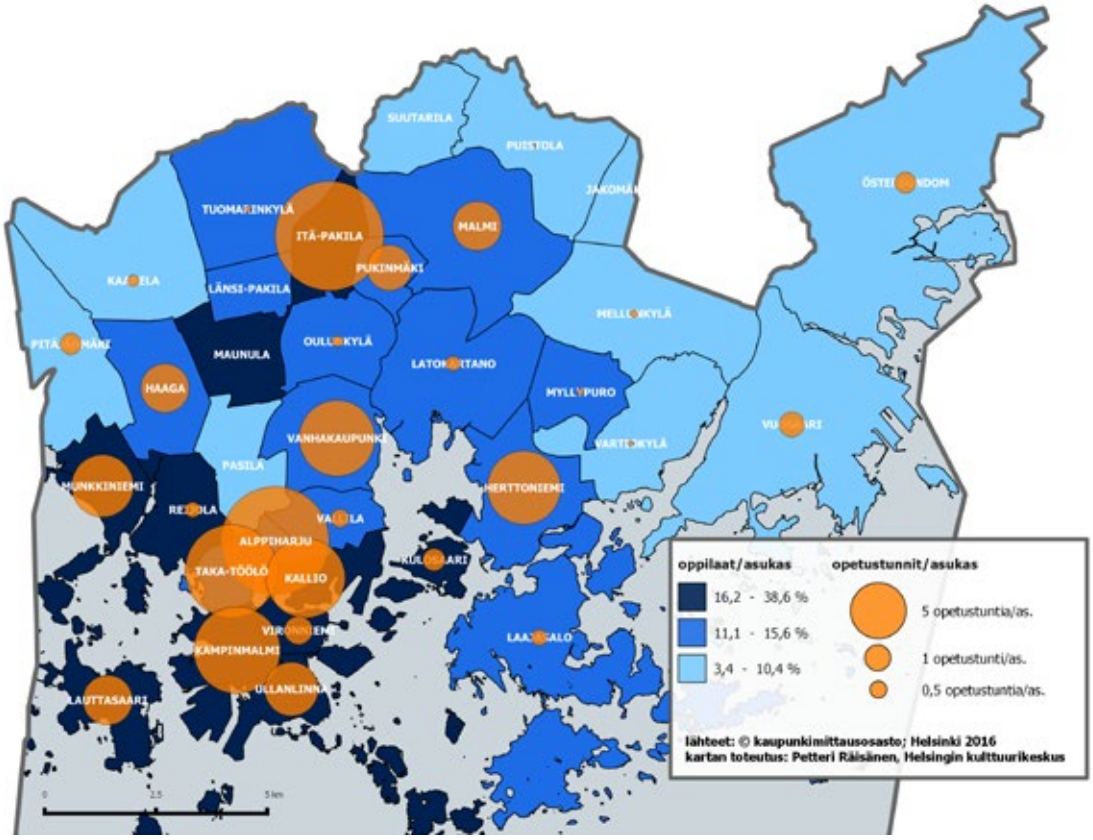

Kuten Räisäsen vuoden 2014 tilannetta kuvaavasta paikkatietoanalyysista käy ilmi, taiteen perusopetukseen osallistuminen oli silloinkin suurinta kaupungin keskusta-alueilla ja tietyillä Lounais- ja Länsi-Helsingin alueilla. Vähäisintä osallistuminen oli kaupungin reuna-alueilla. Vaikka tutkimuksessa (ks. Räisänen 2016, 45) kävi ilmi, että Östersundom kuuluu kaupungin ylimpään tuloneljännekseen, osallistuminen taiteen perusopetukseen on siellä matala, koska tällä kaupungin liitosalueella ei ole taiteen perusopetuksen opetuspisteitä. Osallistumisprosentit eivät välttämättä aina korreloi suoraan sosioekonomisten tekijöiden kanssa, vaan myös tarjonnan ja sen laajuuden kanssa, kuten kartasta 3 hyvin ilmenee.

Kuva: Helsingin kuvataidekoulu

Kartta 4. TPO:n oppilaiden kokonaismäärä Helsingissä postinumeroalueittain, kevät 2020.

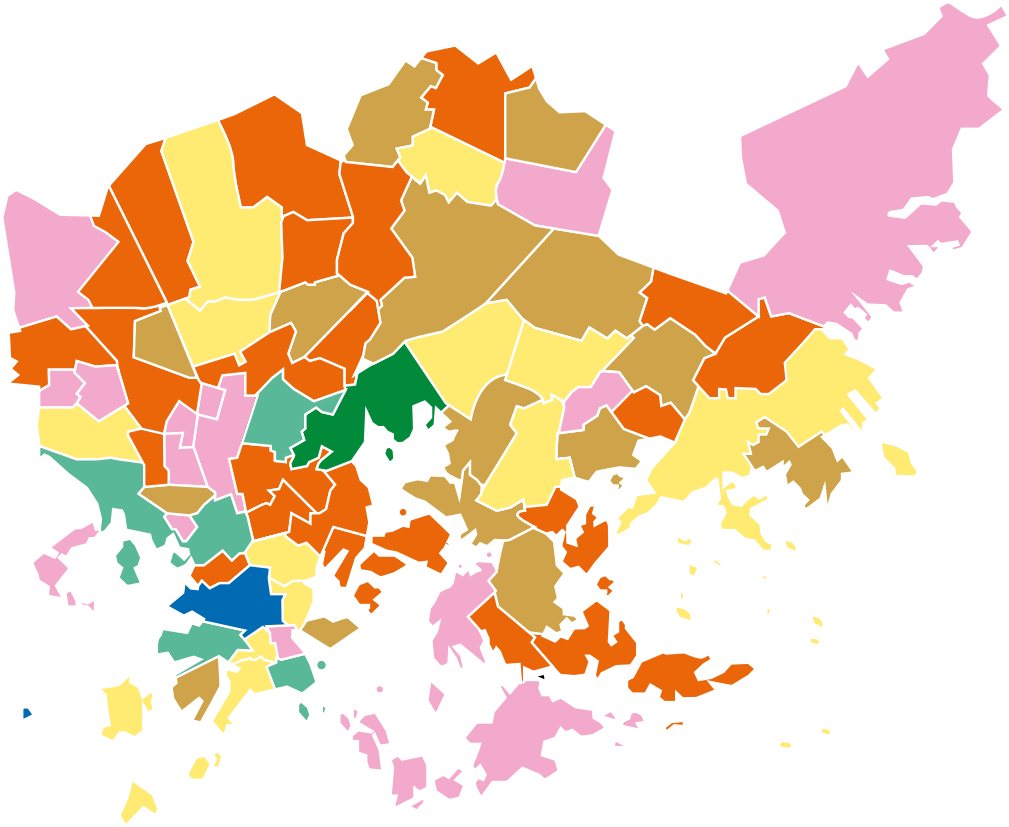

- **0-106:** Malminkartano, Konala, Pajamäki, Pitäjänmäen teollisuusalue, Kuusisaari - Lehtisaari, Ilmala, Kivihaka, Länsi-Pasila, Ruskeasuo, Kaartinkaupunki, Kaitalahti, Santahamina, Suomenlinna, Puotinharju, Jakomäki - Alppikylä, Östersundom
- **107-212**: Maununneva, Kannelmäki, Lassila, Reimarla, Etelä-Haaga, Pikku Hupalahti, Itä-Pasila, Vallila, Etu-Vallila - Alppila, Verkkosaari, Sörnäinen, Kulosaari, Kalasatama, Puistola, Mellunmäki, Pohjois-Vuosaari, Puotila, Tammisalo, Jollas, Etelä-Laajasalo, Tuomarinkylä-Torpparinmäki, Tapaninvainio, Pukinmäki-Savela, Itä-Pakila, Veräjämäki, Koskela-Helsinki, Metsälä - Etelä-Oulunkylä
- **213-319**: Siltamäki, Suurmetsä, Malmi, Kontula - Vesala, Pihlajamäki, Vartioharju, Aurinkolahti, Itäkeskus-Marjaniemi, Länsi-Herttoniemi, Herttoniemi, Laajasalo, Oulunkylä- Patola, Pohjois-Haaga, Pohjois-Meilahti, Katajanokka, Jätkäsaari
- **320-425:** Paloheinä, Länsi-Pakila, Maunula-Suursuo, Munkkivuori-Niemenmäki, Kallio, Kruununhaka, Punavuori, Eira - Hernesaari, Vattuniemi, Tapanila, Viikki, Myllypuro, Etelä-Vuosaari, Roihuvuori, Roihupellon teollisuusalue
- **426-532:** Munkkiniemi, Taka-Töölö, Kamppi - Ruoholahti, Kaivopuisto - Ullanlinna
- **533-638:** Toukola-Vanhakaupunki
- **639-746:** Lauttasaari, Helsinki keskusta - Etu-Töölö

Perusrakenteeltaan kevään 2020 tilanne on pysynyt samana kuin edeltävän syksyn. Muutoksista keskeisimmät ovat tapahtuneet Pohjois-Helsingissä. Tuomarinkylä-Torpparinmäen sekä Itä-Pakilan alueella osallistujamäärä on noussut kuten myös Siltamäen ja Suurmetsän alueella. Keskusta-alueella tilanne on pysynyt melko muuttumattomana. Vaikka Kaartinkaupungissa on määrällisesti vähän oppilaita, heidän osuutensa ikäluokasta on korkea.

Kartta 5. Oppilasmäärän osuus alueen 3–19-vuotiaiden % keväällä 2020.

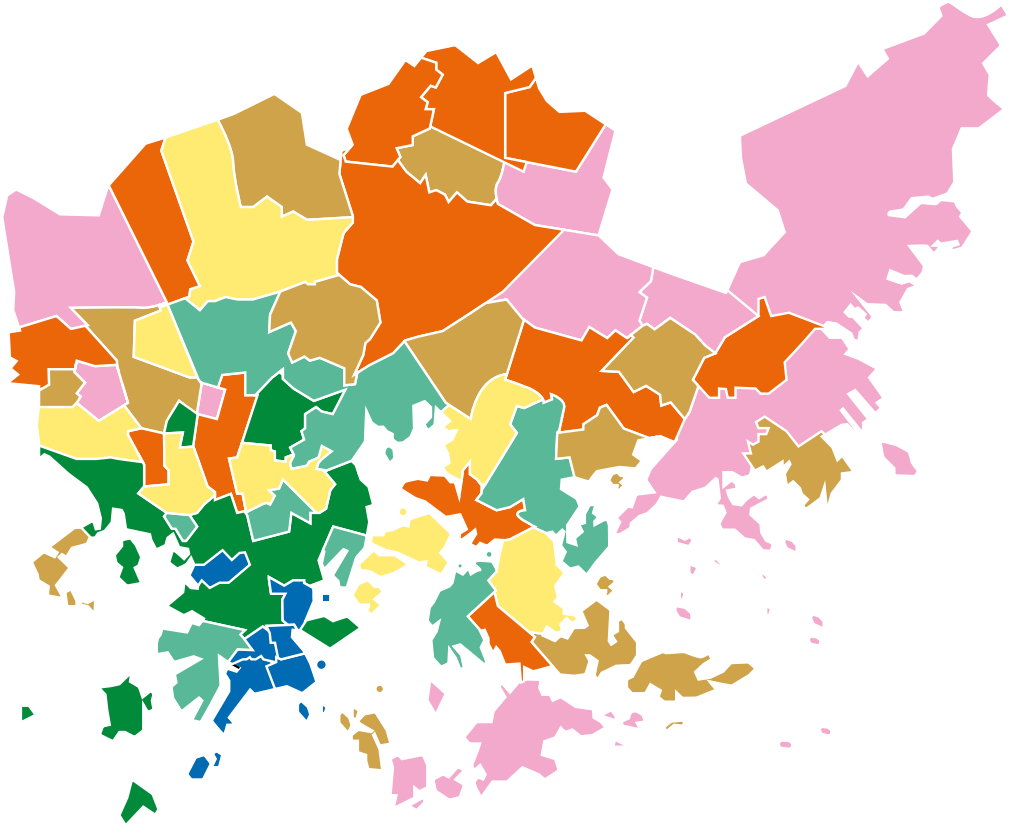

- **0-9,9 %:** Malminkartano, Konala, Kannelmäki, Pitäjänmäen teollisuusalue, Ilmala, Jakomäki-Alppikylä, Kontula-Vesala, Mellunmäki, Etelä-Vuosaari, Östersundom, Santahamina
- **10-15,9 %**: Maununneva, Reimarla, Länsi-Pasila, Pikku Huopalahti, Herttoniemi, Etelä-Laajasalo, Pohjois-Vuosaari, Puotila, Puotinharju, Myllypuro, Pihlajamäki, Malmi, Pukinmäki-Savela, Tapaninvainio, Siltamäki, Puistola, Suurmetsä
- **16-20,9 %**: Tuomarinkylä-Torpparinmäki, Tapanila, Viikki, Oulunkylä-Patola, Veräjämäki, Etelä-Haaga, Lassila, Pajamäki, Kuusisaari-Lehtimäki, Suomenlinna, Jollas, Aurinkolahti, Itäkeskus-Marjaniemi, Vartioharju
- **21-24,9 %:** Paloheinä, Länsi-Pakila, Itä-Pakila, Pohjois-Haaga, Munkkivuori-Niemenmäki, Ruskeasuo, Pohjois-Meilahti, Itä-Pasila, Vallila, Kulosaari, Länsi-Herttoniemi, Laajasalo
- **25-30,9 %:** Maunula-Suursuo, Metsälä - Etelä-Oulunkylä, Koskela - helsinki, Toukola - Vanhakaupunki, Etu-Vallila - Alppila, Kalasatama, Jätkäsaari, Kamppi - Ruoholahti, Kaitalahti, Tammisalo, Roihuvuori, Roihupellon teollisuusalue
- **31-35,9 %:** Kivihaka, Käpylä, Munkkiniemi, Meilahden sairaala-alue, Taka-Töölö, Kallio, Verkkosaari, Sörnäinen, Helsinki keskusta - Etu-Töölö, Katajannokka, Vattuniemi, Lauttasaari
- **36-44 %:** Keski-Töölö, Kruununhaka, Punavuori, Kaartinkaupunki, Kaivopuisto - Ullanlinna, Eira - Hernesaari

Kuva: Mikael Halmeenmäki, Circus Helsinki

Kuva: Mikael Halmeenmäki, Circus Helsinki

4.2 Matka-aika-analyysi

Tässä tutkimuksessa on matka-aikoja laskettaessa hyödynnetty Helsingin yliopiston kehittämää matka-aikamatriisia.

Matka-aika-analyysissa on huomioitu kaikki vastanneiden taiteen perusopetuksen oppilaitosten yli 220 pää- ja sivutoimipistettä sekä erikseen omana karttanaan kaikki päätoimisteet. Sivutoimipisteinä on huomioitu myös koulutilojen vuokrakäyttö. Kaiken kaikkiaan taiteen perusopetuksen oppilaitoksia on noin 47, mutta omia toimitiloja niillä on melko vähän. Matka-aika-analyysi ei huomioi niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät ole valinneet taiteen perusopetuksen lähitoimipistettä. Useasti kuitenkin valitaan lähipalvelu.

Kartta 6. Saavutettavuus julkisilla kulkuneuvoilla minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen pää- tai sivutoimipisteeseen.

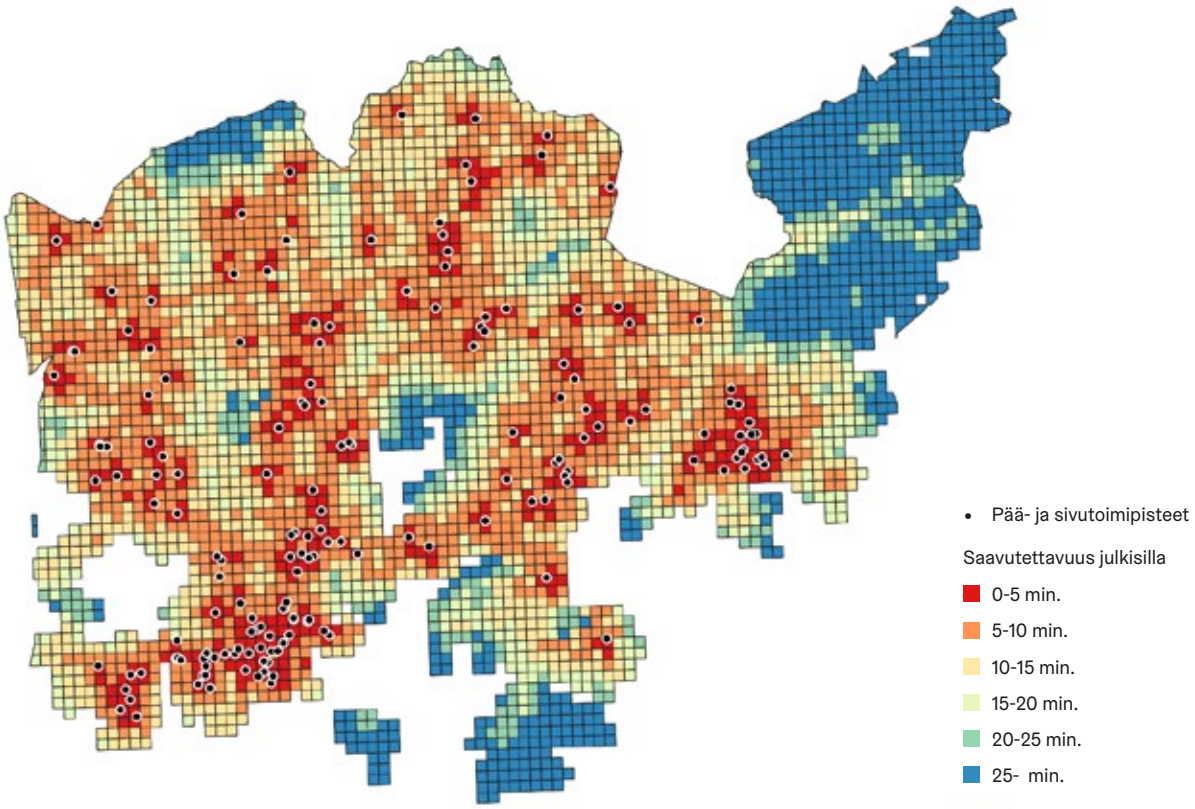

Kartassa 6 on kuvattuna Helsingin alue matka-aikaruutuina, joiden väri vaihtelee matkan pituuden mukaan. Taiteen perusopetuksen toimipisteitä kuvaavat kartassa valkoreunuksiset mustat pallot. Lyhyimmät matka-ajat ovat kantakaupungissa sekä kaupunginosakohtaisissa keskuksissa. Pisimmät matka-ajat taiteen perusopetuksen toimipisteisiin ovat Östersundomin alueella, osassa Santahaminaa sekä muutamilla muilla alueilla. Vaikka Östersundomissa ei vielä ole kovin paljoa palveluja, on alueen suunniteltu rakentaminen sekä palvelujen ja väestömäärän kasvu kuitenkin merkittävää seuraavien vuosikymmenten aikana. Siihen kuluu helposti yksi lapsisukupolvi.

Kartta 7. Saavutettavuus kävellen minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen pää- tai sivutoimipisteeseen.

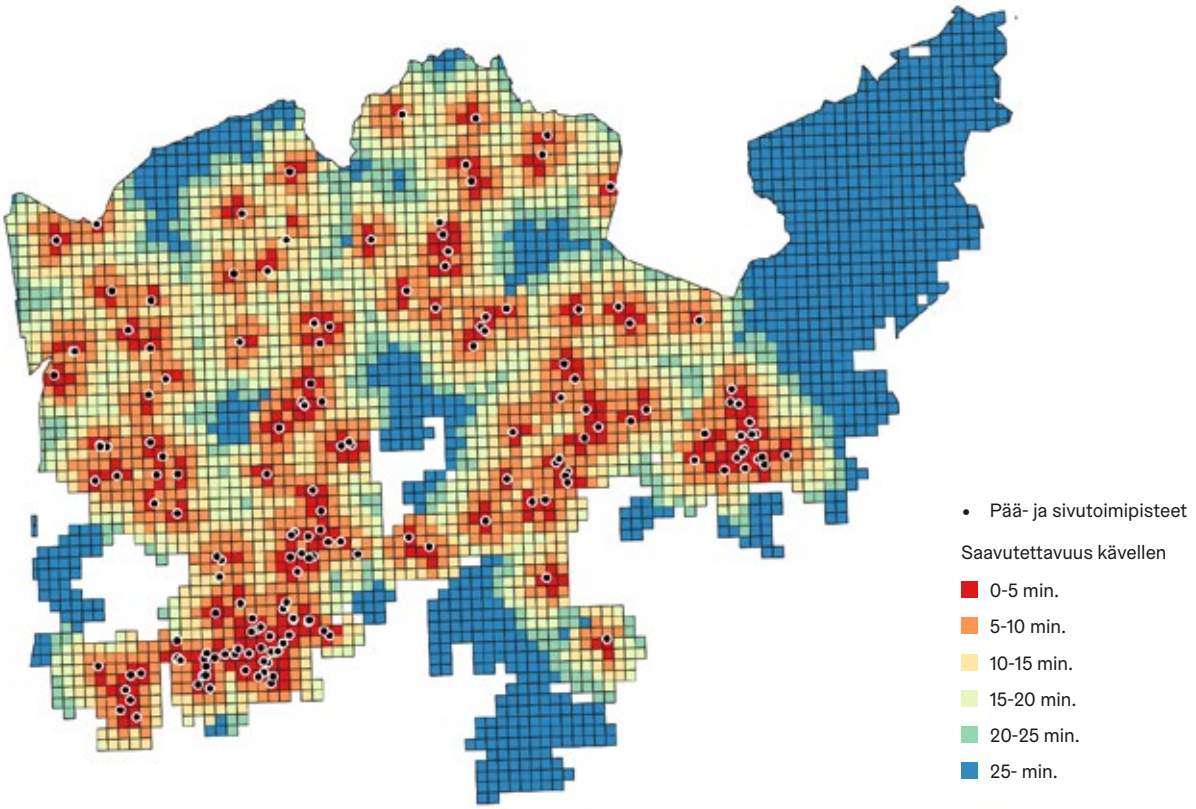

Pisimmät matka-ajat taiteen perusopetuksen pariin taittuvat kävellen. Tietyistä Helsingin osista liikuttaessa ovat matkat sekä ajallisesti että kilometrimääräisesti hankalia. Puutteellisia yhteyksiä on esim. Jakomäestä, Santahaminasta tai Östersundomista, joista käsin opetuspisteet ovat kaukana.

Kuva: Vladimir Pohtokari, Musik- och kulturskolan Sandels, TaDaM

Kartta 8. Saavutettavuus pyöräillen minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen pää- tai sivutoimipisteeseen.

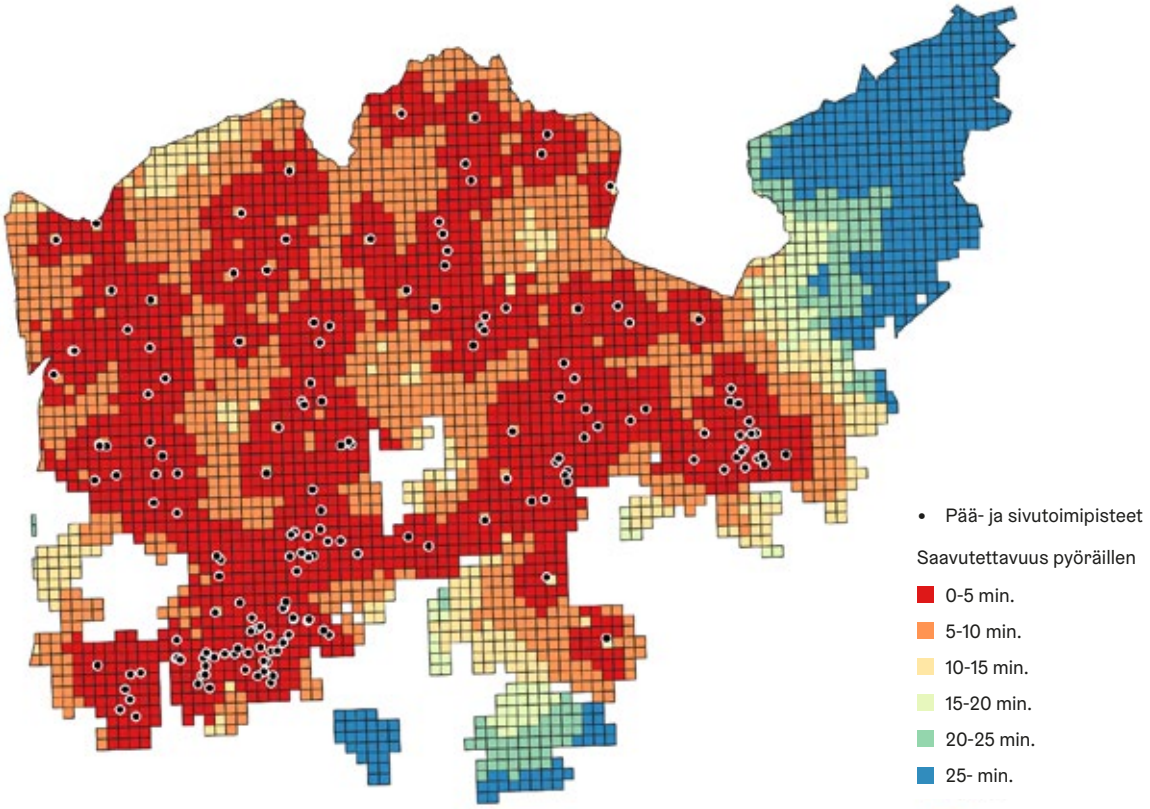

Tehdyn matka-aika-analyysin perusteella näyttää vahvasti siltä, että pyöräily on nopein tapa saavuttaa taiteen perusopetuksen lähitoimipiste Helsingissä. Pyöräilyn nopeuteen rinnastettava liikkumismuoto on nykypäivänä myös sähköpotkulaudat, jotka ovat nuorten suosiossa. Pyöräily nopeana liikkumismuotona mahdollistaa lasten ja nuorten itsenäisen kulkemisen harrastusten pariin, eikä vaadi esimerkiksi vanhempien aikaa autokuljetusten muodossa – riippuen toki instrumentin koosta. Tässä analyysissa on huomioitu vain matka-aikaruudukolla lähin taiteen perusopetuksen toimipiste. Tapauksia, joissa opetuspaikaksi ei olekaan valittu lähitoimipistettä, se ei huomioi. Heuristiikka kuitenkin on, että lähitoimipiste valitaan lapsen tai nuoren aloittaessa jonkin taideaineen harrastuksen. Eri kokoiset soittimet rajoittavat kuljetusmuotoja.

Kuva: Helmi Saukkoriipi, Circus Helsinki

Kartta 9. Saavutettavuus julkisilla minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen päätoimipisteeseen.

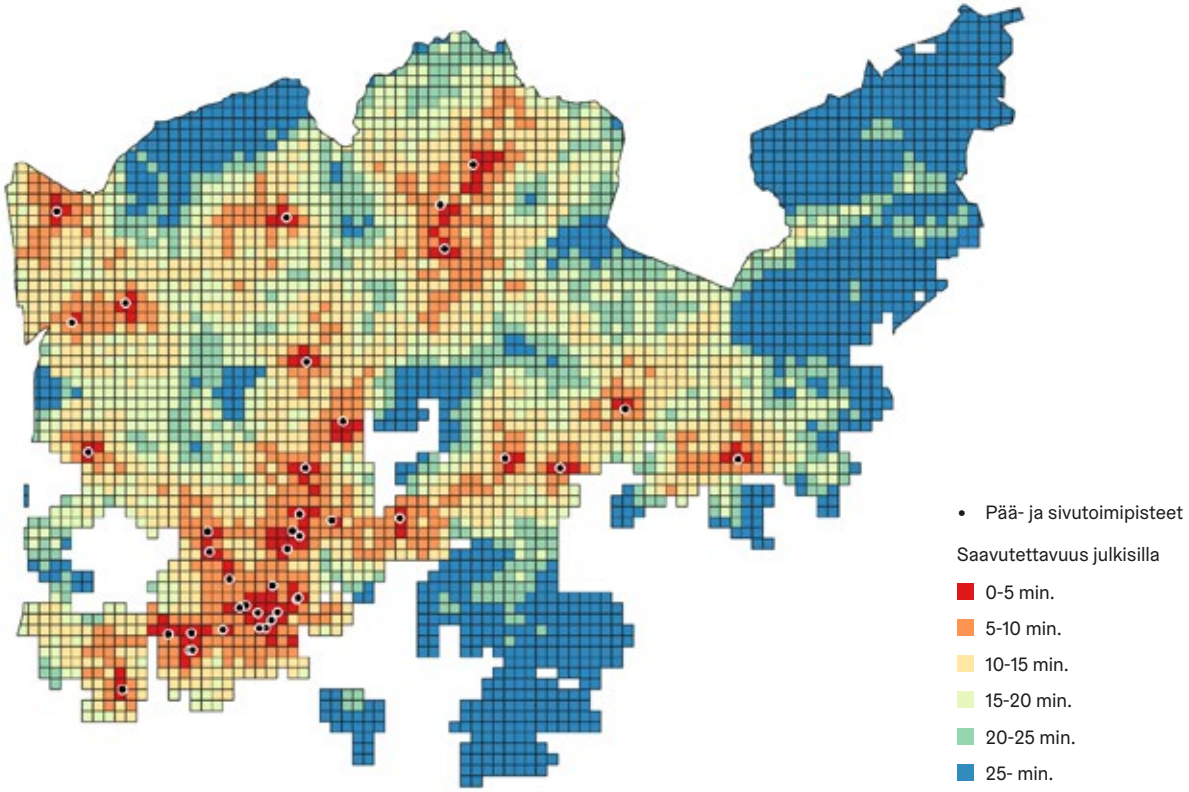

Taiteen perusopetuksen päätoimipisteet ovat vahvasti kiinnittyneet keskusta-alueille. Kantakaupungin alueen ulkopuolella on vain harvoja päätoimisteitä. Tästä syystä matka-ajat julkisilla lähimpiin päätoimipisteisiin ovat pitempiä verrattuna karttaan 6, jossa on kuvattuna saavutettavuus julkisilla sekä pää- että sivutoimipisteisiin.

Kuva: Mikael Halmeenmäki, Circus Helsinki

Kartta 10. Saavutettavuus kävellen minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen päätoimipisteeseen.

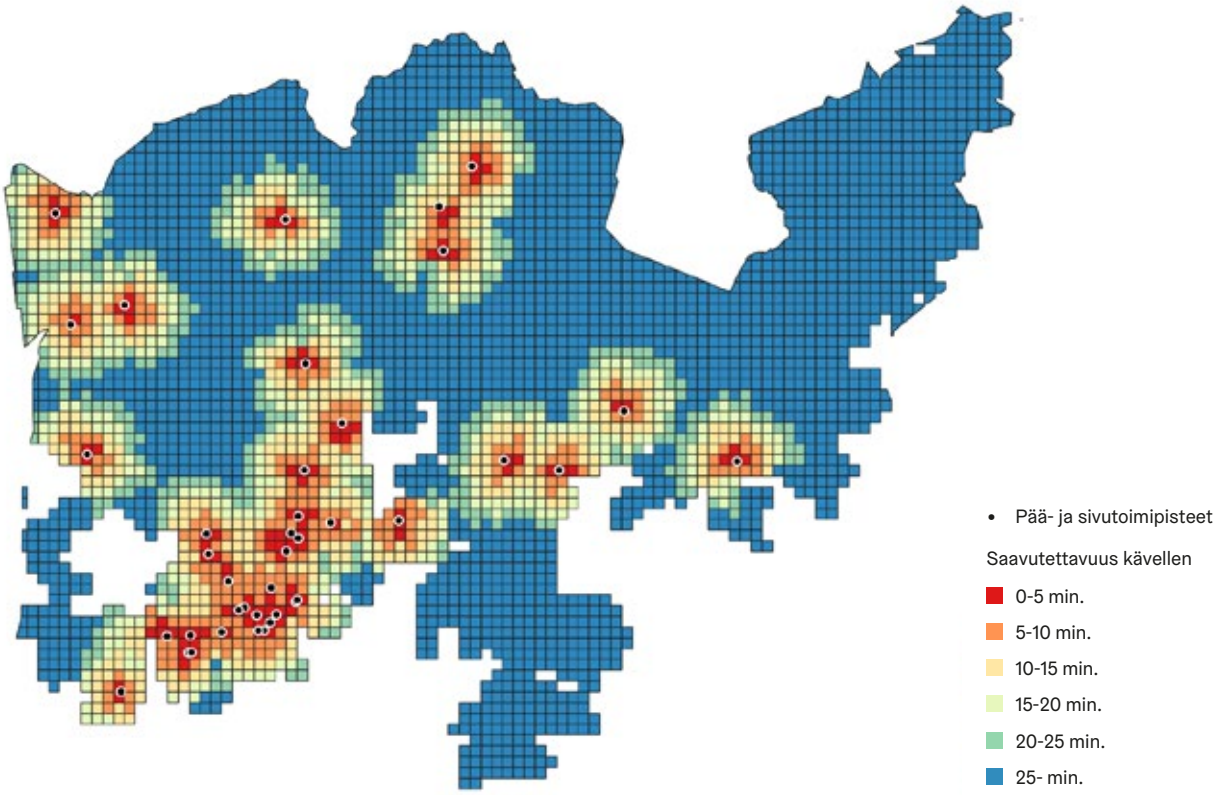

Matka-ajat kävellen taiteen perusopetuksen päätoimipisteisiin alkavat olla hankalia, jos lähtöpiste kohti taideoppilaitosta on keskusta-alueen ulkopuolella.

Matka-aikaan vaikuttaa myös oppilaan koulun ja kodin sijainti eli lähdetäänkö taideoppitunnille suoraan koulupäivän jälkeen vai kodista käsin.

Kuva: Xavier Bambú Locquet Vandenberghe, Circus Helsinki

Kartta 11. Saavutettavuus pyöräillen minuutteina lähimpään taiteen perusopetuksen päätoimipisteeseen.

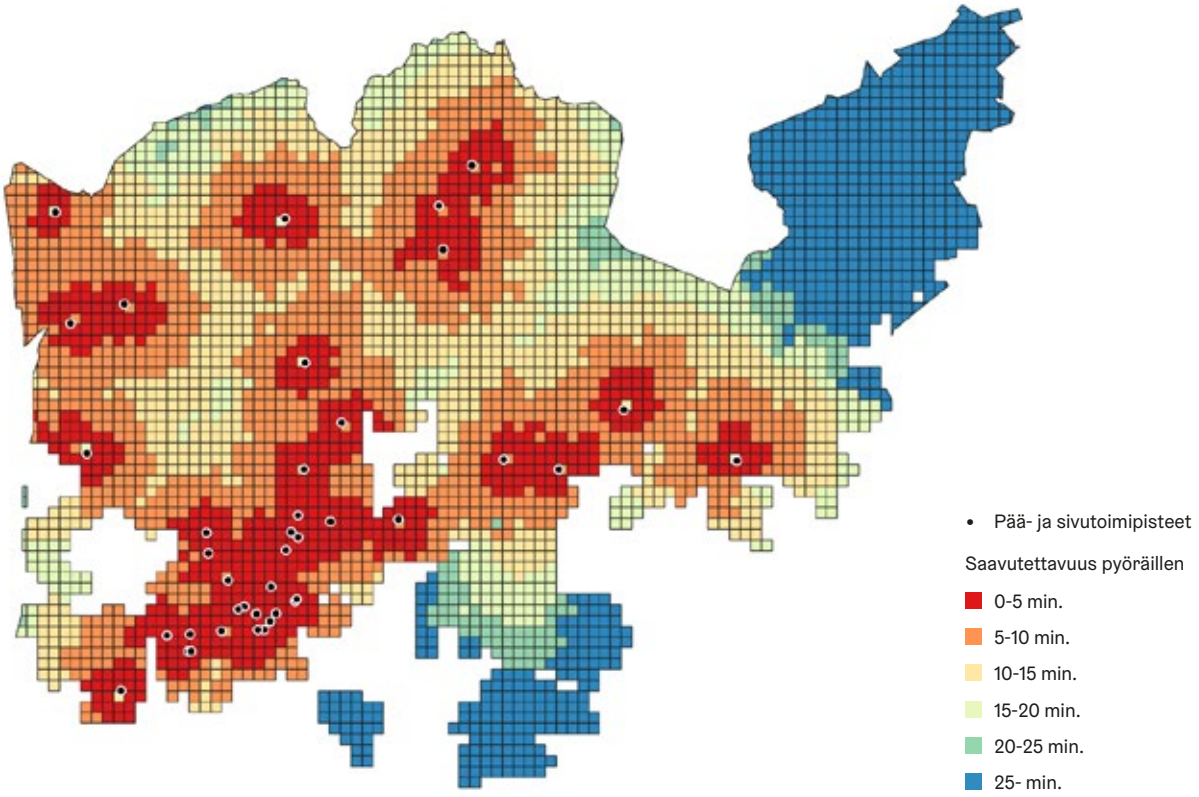

Taiteen perusopetuksen päätoimipisteet ovat myös pyöräillen melko helposti saavutettavissa. Erityisesti keskusta-alueella tavoitettavuus on matka-ajallisesti lyhyt pyöräillen.

Kuva: Helsingin kuvataidekoulu

Kuva: Pekka Hallikainen, Circus Helsinki

Kuva: Helsingin kuvataidekoulu

5

Rehtorikyselyn vastausten esittely ja analyysi

Helsingin 54 taiteen perusopetusta antavasta taideoppilaitoksesta 47 toimitti vastaukset kyselyyn. Vastausprosentti on siten 87%. Kyselyssä etsittiin vastauksia muun muassa opetukseen, oppilaisiin, toimitiloihin, henkilöstöön, Helsingin kaupungin toimenpiteisiin ja rahoitukseen liittyvissä kysymyksissä sekä taide- ja kulttuurialalle vaikeaksi osoittautuneen koronaviruspandemian seurauksiin.

5.1 Mielipideväittämät

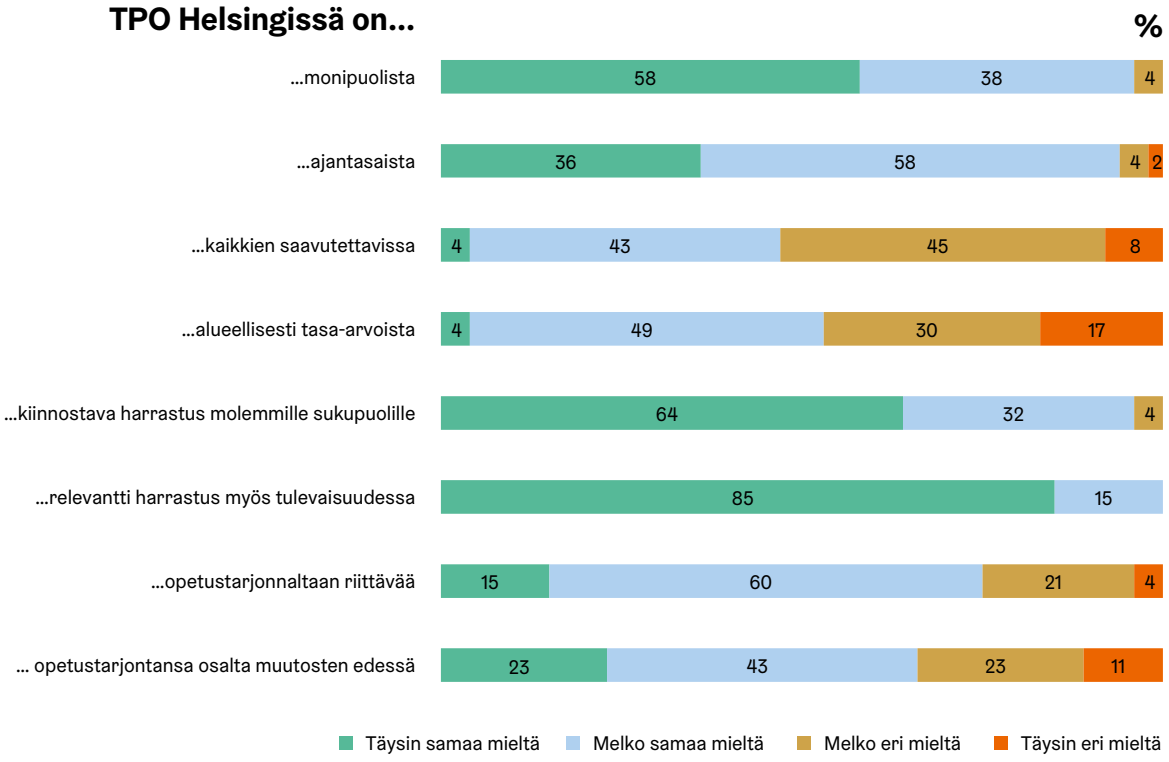

Taulukko 2. Taiteen perusopetus Helsingissä -mielipideväittämien tulokset prosentteina.

Rehtorikyselyn mielipideväittämien tulosten perusteella yksimielisyys oli suurinta, kun kysymyksessä oli taiteen perusopetuksen merkittävyys tulevaisuudessa. Rehtoreista 85 % oli täysin samaa mieltä siitä, että taiteen perusopetus Helsingissä on keskeinen harrastus myös tulevaisuudessa ja 15 % oli väitteestä melko samaa mieltä. Eniten erimielisyyttä oli väitteistä, jotka liittyivät taiteen perusopetuksen alueelliseen tasa-arvoisuuteen ja saavutettavuuteen. Rehtoreista 45 % oli melko eri mieltä ja 8 % täysin eri mieltä siitä, että taiteen perusopetus on kaikkien saavutettavissa. 17% oli täysin eri mieltä ja 30 % melko eri mieltä siitä väitteestä, että taiteen perusopetus on alueellisesti tasa-arvoista.

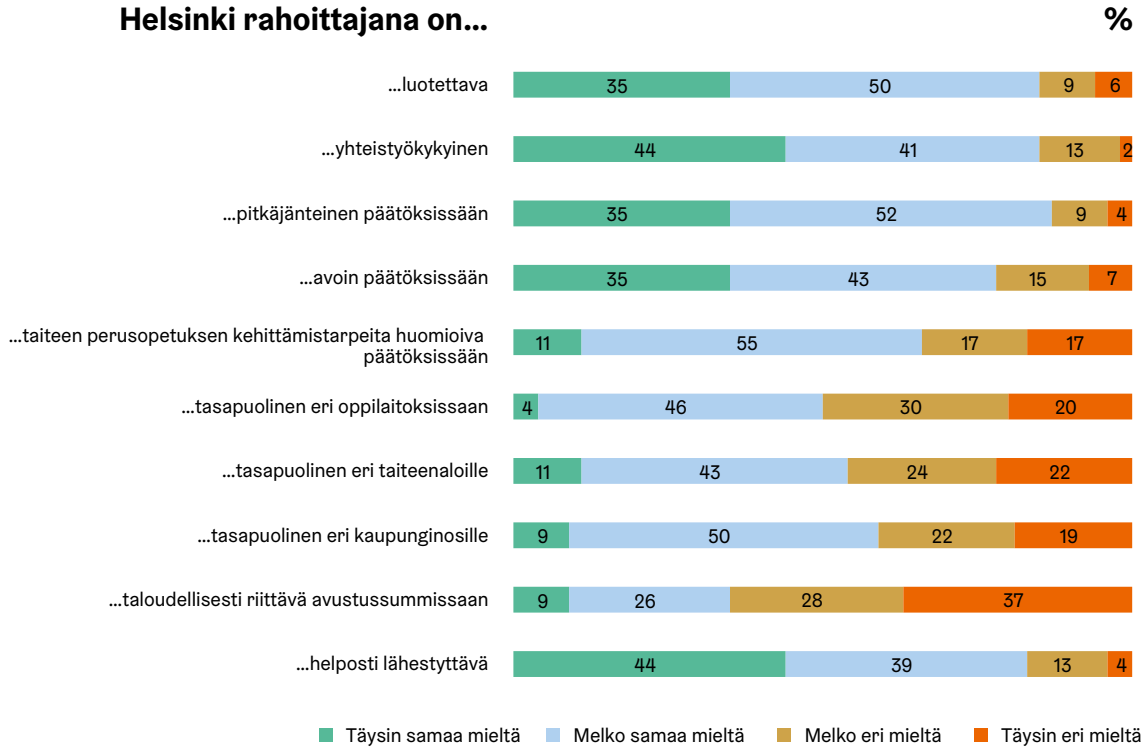

Taulukko 3. Helsinki rahoittajana -mielipideväittämien tulokset prosentteina.

Taulukko 3 esittää vastanneiden oppilaitosten rehtorien näkemykset Helsingistä rahoittajana yhtä toimijaa lukuun ottamatta. Kyseinen oppilaitos ei kuulunut Helsingin kaupungin rahoituksen piiriin. Vastaajista 44 % oli täysin samaa mieltä niistä väitteistä, että Helsingin kaupunki on yhteistyökykyinen ja helposti lähestyttävä.

Vahvimmin eri mieltä vastaajat olivat siitä väitteestä, että Helsingin kaupungin taloudellinen avustaminen on riittävää. Tästä väitteestä 37% oli täysin eri mieltä. Samoin vastaajista vain 4 % oli täysin samaa mieltä siitä väittämästä, että Helsinki on tasapuolinen eri oppilaitosten avustamisessa.

Kuva: Mirka Kleemola, Suomen Kansallisoopperan balettioppilaitos

5.2 Segregaation ehkäiseminen

Alla olevissa vastauksissa Helsingin taiteen perusopetuksen oppilaitosten rehtorit ovat määritelleet vastauksia ja tapoja, joilla he kykenisivät omalta osaltaan vähentämään eriarvoistumista. Niissä painottuu maahanmuuttajat ja heidän integroimisensa taiteen perusopetukseen. Osa taideoppilaitoksista on alkanut huomioida toiminnassaan LGBTQ-vähemmistöön kuuluvien oppilaiden oikeudet, mikä osaltaan lisää yhdenvertaisuutta. Seuraavassa laajassa katsauksessa annetaan ääni niille, jotka ovat taiteen perusopetuksen parhaita asiantuntijoita Helsingissä. Koska Helsingin kaupunki pyrkii vähentämään segregaatiota vahvistamalla kulttuurin asemaa ja lisäämällä taideopetusta, nämä näkemykset ovat tarpeen. Vastaajia pyydettiin nimeämään viisi keinoa segregaation vähentämiseksi taiteen perusopetuksessa Helsingissä. He ehdottivat muun muassa seuraavaa:

- *Hyvien kulkuyhteyksien vuoksi meille on helppo tulla kaikista eri suunnista ja eri alueiden lapset tutustuvat toisiinsa luontevasti. Yhdenvertaisuus on yksi [...] arvoista ja jokainen on tervetullut ja arvostettu omana itsenään.*
- *Annamme opetusta useilla eri kielillä.*
- *Meiltä voi hakea vapaaoppilaspaikkoja, jos taloudellinen tilanne on huono ja muutama maahanmuuttajataustainen perhe on hakenut ja saanut vapaaoppilaspaikan.*
- *Tuemme [...] opettajia antamalla heille mahdollisuuden harjoitella tilassamme. [...] on erikoistunut [...] opettamiseen.*
- *Olemme järjestäneet ilmaisia opetustunteja tilassamme turvakodin asiakkaille ja antaneet tilamme ilmaiseksi maahanmuuttajaperheiden opetusprojekteihin.*

1. *Avoin kulttuurillinen yhdenvertaisuus henkisellä ja viestinnän tasolla.*
2. *Toiminnan ulottaminen eri kulttuurillisiin ryhmiin nykyisillä toiminta-alueilla.*
3. *Toiminnan laajentaminen (opetuspisteet) alueille, joilla korkea muiden kuin kantasuomalaisten osuus.*
4. *Koulutus/yhteissoittoprojekteilla em. alueilla, joiden asukkaissa laaja sosiaalinen ja kulttuurinen kirjo.*
5. *Vuorovaikutteiset koulutus/yhteissoittoprojektit nykyisissä toimitiloissa, joissa huomioidaan kulttuuriset piirteet (mm. etninen musiikki).*

- *Kurssit maahanmuuttajille*
- *TPO-ryhmiä eri kielille*
- *Produktioita, joissa käsitellään aiheita ja niiden rahoitusta*
- *Produktioita, joita toteutetaan erityisryhmien voimin*
- *Ammatillinen kouluttaminen maahanmuuttajille*

Kiinteistössämme voidaan järjestää erilaisia kulttuurien kohtaamisten tilaisuuksia ja myös eri musiikkikulttuureihin liittyviä koulutustilaisuuksia ja kursseja. Aikuisille suunnatun avoimen opetuksemme puolella voimme järjestää tarvittavaa koulutusta esim. eri kulttuureja edustavien lasten ja nuorten opettamisesta kiinnostuneille, eri kulttuurien instrumenttien soitonopetusta ym. Voimme viedä maksuttomia konsertteja kouluihin ja päiväkoteihin, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia. Ja teemme tätä työtä jo osana opetustoimintaamme.

- *Järjestämme kerhotoimintaa, joka on osallistujille maksutonta, ja näin siihen on mahdollisuus osallistua sosioekonomisesta asemasta riippumatta.*
- *Järjestämme monikulttuurisia musiikki-iltoja paikallisella asukastalolla.*
- *Tarjoamme opetusta useilla kielillä.*
- *Tuomme opetustarjontaamme musiikkia monipuolisesti huomioiden vieraat kulttuurit.*
- *Alueellisena taidetoimijana pyrimme tuomaan ja antamaan äänen moninaiselle joukolle paikallisia asukkaita osallistavalla taidetoiminnalla.*

1. *Saisimme enemmän tukia ja voisimme tarjota vapaaoppilaspaikkoja.*
2. *Saisimme enemmän resursseja ja voisimme tiedottaa myös englanniksi.*
3. *Osallistuisimme hankkeisiin, jotka toteutetaan kaupungissa alueilla, joilla vähemmän hyvinvoivia lapsia ja nuoria.*
4. *Toteuttaisimme enemmän opetusta, joka kasvattaa huomioimaan erilaisuutta ja eriarvoisuutta.*
5. *Tekisimme enemmän yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa.*

- *Tarjoamalla ei-tavoitteellisia ilmaisia (tai vapaaehtoinen pääsymaksu) musiikkitapahtumia koko perheelle.*
- *Järjestämällä ilmaisia konsertteja ja tapahtumia oppilaitoksessa.*
- *Järjestämällä ilmaisia konsertteja ja tapahtumia oppilaitoksen ulkopuolella.*
- *Toimimalla yhteistyössä koulujen kanssa.*
- *Etsimällä alueelta "matalan kynnyksen" kohtaamispaikkoja omalle toiminnalle (esitykset).*
- *Jalkaudumme ulos omasta toimintaympäristöstämme.*
- *Kaikki konserttimme ja tapahtumamme ovat maksuttomia.*
- *Viemme konsertit päiväkoteihin ja kouluihin tai kutsumme päiväkonsertteihin alueemme toimijat.*
- *Viemme konsertit ja tapahtumat muihin toimintayksiköihin ja ympäristöihin, joissa saavutamme niitä, jotka eivät muutoin löytäisi tietään taiteen perusopetuksen pariin.*
- *Olemme mukana mm. [...]-hankkeessa, jonka kautta oppilaiksi tulee sosiaalitoimen kautta sellaisia perheitä, joilla ei ole ollut mahdollisuutta tukea lapsiaan itse musiikkiharrastuksen aloittamiseen.*
- *Järjestämme konserttien lisäksi matalan kynnyksen toimintaa alakoulussa, jossa suuri osa oppilaista on maahanmuuttajataustaisia lapsia: opetus + vuokrasoitin, joita kattaa pieni osallistumismaksu ja jonka kautta pääsee soittoharrastuksen alkuun. On toiminut erinomaisesti jo yli 5 vuotta.*
- *Järjestämme alueemme kirjastoissa musiikkikerhoa, johon saa tulla kuka vain.*

Jos puhumme maahanmuuttajien segregaatiosta, niin mm. muskariopettajamme ovat monipuolisesti koulutettuja ja pystyvät opettamaan erikielisiä lauluja lapsille.

Kaikki opettajamme ovat kielitaitoisia. Heillä on valmius opettaa oppilaita aluksi monella kielellä, vaikka virallinen opetuskielemme on suomi. Huoltajien kanssa joutuu usein viestimään huoltajan taidon mukaisella kielellä, koska monesti lapsilla on parempi suomen kielen taito kuin maahanmuuttajaperheiden huoltajilla.

Päiväkotimuskarit olisi oiva keino nimenomaan päiväkodeissa, joissa paljon maahanmuuttajalapsia (esim. Kaarelassa).

Tärkeää olisi, että maahanmuuttajahuoltajat olisivat mukana muskaritoiminnassa, koska tätä kautta heidänkin kielitaitonsa voisi kehittyä ja kohentua. Musiikki ja laulut ovat oiva keino nopeuttaa suomen kielen opiskelua. Yhteistyö S2 peruskoulunopettajien kanssa. He opettavat nimenomaan maahanmuuttajataustaisille nuorille ja lapsille suomea pienryhmissä.

Koulun yhteyteen voitaisiin perustaa matalan kynnyksen orkesteri, jonka parissa oppilaat saisivat vuokrasoittimet ja opetusta pienryhmissä ja isossa orkesterissa. Soittamaan oppiminen ei vaadi kielitaitoa ja uuden taidon oppiminen kasvattaisi oppilaan itsetuntoa ja perheiden motivaatiota juurtua Suomeen. Tähän tarvittaisiin erillisrahoitusta, koska tämä ei ole laajan oppimäärän mukaista opetusta ja siihen emme voi Vos-rahoitusta käyttää.

Olemme mukana segregaation vastaisessa työssä. 1.Tarjoamme opetusta kouluilla. 2. Osallistamme paikallisyhteisöä konserttitapahtumissa. 3. Viemme musiikkia kaupunginosan tapahtumiin ja esittelemme toimintaamme matalalla kynnyksellä. 4. Tarjoamme lainasoittimia ilmaiseksi vähävaraisten lasten käyttöön. 5. Tarjoamme vapaaoppilaspaikkoja yhteistyössä [...]-hankkeen kanssa 15–18-vuotiaille.

Eriarvoistumista tpo-näkökulmasta voidaan ehkäistä seuraavasti: 1) tieto tpo-oppilaitosten toiminnasta on yleistä ja helposti saatavaa (yhteistyö pk:t ja koulut) 2) vetovoimaisuus, tpo-oppilaitoksen toiminnan sisältö on kiinnostavaa 3) tpo-oppilaitoksessa on edulliset maksut ja vähävaraisia tuetaan kaupungin taholta esim. opintosetelein tai sosiaalitoimen kautta 4) matalan kynnyksen toiminta on säännöllistä ja helposti saavutettavaa 5) tpo-oppilaitoksen toiminta on verkostoitunutta ja yhteydet kaupungin kanssa ovat vaivattomat.

Yhteistyö päivähoidon kanssa on tärkeää, jotta perheet tavoitettaisiin jo aikaisemmin. - Oppilasmaksut, jotka mahdollistavat kaikkien osallistumisen (tämä ei ole oppilaitoksen päätettävissä) - Vielä enemmän demo- ja harrastustunteja kouluihin - yhteisöllisyyttä lisäävää toimintaa myös aikuisille - Koronan helpotettua lisää tapahtumia alueelle, jossa lapset pääsevät esiintymään lapsille. Tätä kautta toiminta ja eri harrastusmahdollisuudet tulevat tutuiksi ja mukavat tapahtumat piristävät arkea ja luovat yhteisöllisyyttä.

Verkko-opetus eri kielillä, työpajat ja muut matalan kynnyksen kurssit, maahanmuuttajaopettajat, multikieliset musiikkiprojektit, maailmanmusiikin tarjonta opintojen ohessa.
1. Lisätä opetuspaikkoja useampaan kaupunginosaan. 2. Markkinointia laajemmin eri kaupunginosiin ja markkinointikuvastossa otetaan huomioon eri kulttuuritaustaiset ryhmät. 3. Saavutettavuuden lisääminen. 4. Lähiötapahtumat 5. Henkilökunnan/opettajien rekrytointi eri etnisistä ryhmistä, Tpo-opet lähiöistä, omilta kulmilta.

1. Viedä muskariopetusta päiväkoteihin. 2. Järjestää soitonopetusta alakouluihin. 3. Järjestää erityiskursseja yläkouluihin. 4. Tehdä yhteistyötä nuorisotoimen kanssa. 5. Viedä tietoa neuvoloihin varhaiskasvatuksesta ja perhetoiminnasta.

Tunteja tarjolle nimenomaan alueille, joilla asuu maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria. - Yhteistyö kaupungin nuorisotyön kanssa on tärkeää. Yhteistyöllä tavoitamme näitä nuoria kaupungin hankkeissa esimerkkinä mm. [...] kaudella 2019-20, jossa mukaan ilmoittautui useita maahanmuuttajataustaisia nuoria. Tällaiset hankkeet ovat maksuttomia, joten sosioekonominen tausta ei ole nuorille este taiteen perusopetukseen osallistumiseen. - Myös opettajien pedagoginen ammattitaito ja ymmärrys oppilaiden erilaisista taustoista korostuu tässä työssä. On myös tärkeää saada lisäkoulutusta opettajille, jotta he oppisivat aktiivisemmin pohtimaan ja päivittämään mm. omia arvojaan. - Opistossa kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti. - Tilanteet hoidetaan siten, että kaikki ryhmän jäsenet otetaan mukaan, eikä ketään jätetä yksin ja kiusaamiseen on nollatoleranssi. - Opistolta saatavilla paljon englanninkielisiä palveluja, informaatiota ja opetusta, sillä englanti kuitenkin lienee se kieli, jonka kautta tavoitettavuus suurinta.

Oppilaita ei erotella missään muodossa. Toimimme alueella, jossa on paljon maahanmuuttajataustaisia ihmisiä, ja he kaikki ovat tervetulleita opiskelemaan. Kantasuomalaiset ja ulkomaalaistaustaiset oppilaat opiskelevat yhdessä toisiaan auttaen ja kannustaen, ja näin estävät segregaation muodostumista. Pyrimme luomaan avoimen vuorovaikutuksen eri kulttuurien välille. Otamme huomioon esim. pukeutumiserot eri kansanryhmien välillä.

Koulujen esittelytoiminnan kautta (kontakti koko ikäluokkaan taustasta riippumatta), koulujen kerhotoiminnan kautta (osallistaminen), koulujen kerhojen esitysten kautta (osallistaminen), vapaaoppilaspaikoilla ja lainasoittimilla (varallisuuden estämättä), tulevaisuudessa ehkä: oman taustakulttuurin musiikkikasvatuksen kautta (jos mahdollista ko. kulttuurissa, siis somaliopettaja somalimusiikkia opiston muun toiminnan osana).

Olemme pyrkineet toimimaan avoimesti ja ymmärtämään eri kulttuurien vaikutukset lajimme opiskeluun. Tanssi ei itsessään ole sukupuolisidonnaista eikä se vaadi edes kielitaitoa, joten sinällään kehollisuus on jo hyvä toimintamalli.

[...] tarjoaa selkeän toimintamallin (ja samalla esimerkin) opetuksen yksilöllistämiseen ja saavutettavuuden toteuttamiseen. 2. Pedagogiikan kehittäminen oppijan yksilöllisistä voimavaroista lähtien auttaa kiinnittymään toimintaan ja oppimiseen 3. [...] Soittokaveri-vapaaehtoistoiminta tukee harrastustoimintaan kiinnittymistä. 4. [...] toteuttamat TPO-kehittämishankkeet ovat tavoittaneet ihmisiä lastensuojelun, perhekuntoutuksen, palvelukotien ja -keskusten, työpajojen, ylisukupolvisten musiikkitoimintojen sekä muiden poikkeuksellisten ympäristöjen luona. 5. [...] kehittämis- ja verkostotoiminnat tukevat opetuksen esteettömyyttä laajemmin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.
1. Tarjotaan opetusta eri kielillä. 2. Tarjotaan opetusta isolla ikähaarukalla 4-19-vuotiaat. 3. Tarjotaan opetusta päiväkoti- ja koululaisryhmille. 4. Koulutetaan perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen opettajia. 5. Tehdään kansainvälistä yhteistyötä ja koulutetaan omaa henkilökuntaa.
Koulumme voisi ottaa maahanmuuttajia, syrjäytyneitä jne. oppilaita mielellään, jos saisimme enemmän tukea toimintaamme.

Ei pääsykokeita tunneille (ei ole) - vapaaoppilas-järjestelmä/ tuetut oppilaspaikat - tunnille mahdollista ottaa avustaja/ tulkki.

Aloittamalla toiminnan alueilla, kieliryhmät, diversiteetti opettajakunnassa, eri kielinen viestintä.

Rytmihyrrä-bändiopetus kouluilla. Taloudellisesti tuettua opetusta vähävaraisille. Pedagogisesti eriytettyä tuettua opetusta. Maahanmuuttajaopetusta omalla äidinkielellä. Maahanmuuttajayhtyeitä oman maan soittimilla. Arabiankielisten muusikoiden avulla maahanmuuttajaperheitä lähestyminen. Somaliankielisen yhteistyökumppanin löytäminen.

1. *Meillä on jo sisäänpääsy ilman pääsykokeita ilmoittautumisjärjestyksessä.*
2. *Osaamme suhtautua mutkattomasti LGBTQ-taustaisiin oppilaisiin, joita meillä on jo.*
3. *Meillä on jo pari- ja pienryhmäopetusta helpottamassa taloudellista rasitusta.*
4. *Voisimme tehdä yhteistyötä laajemman lähialueen koulujen kanssa (esim. [...] peruskoulu, jossa paljon maahanmuuttajataustaisia oppilaita), jos toiminnalle löytyisi rahoitus.*
5. *Voimme tiedostaa opetuksessa sen, että perinteisesti eri musiikkityylien kaanoneissa miessäveltäjät ovat itsestään selvästi edustettuina ja naiset on tavattu jättää niiden ulkopuolelle. Voimme pyrkiä tarjoamaan musiikin maailmasta oppilaille sellaista kuvaa, että kaikki sukupuolet voivat toimia siellä kaikissa rooleissa täysipainoisesti.*

Rehtorien vastaukset kertovat yhteistä tarinaa. Vastauksista käy ilmi, että kulttuurien ja vähemmistöjen kirjo sekä lasten epätasaiset lähtökohdat ovat oppilaitosten arkipäivää. Niihin suhtaudutaan lähtökohtaisesti avoimesti ja vastuullisesti. Eri kulttuuritaustojen lapsia haluttaisiin paremmin mukaan taideopetuksen yhteisölliseen toimintaan, heidän omalla alueellaan. Haluttaisiin tutustuttaa opettajia muihin kulttuureihin ja työllistää uusia, eri taustaisia pedagogeja. Opetussisältöjä haluttaisiin kehittää eri kulttuuritaustojen omista sisällöistä käsin. Sosiaalista ja yhteisöllistä työtä alueilla tehdään ja haluttaisiin tehdä vieläkin enemmän, mutta siihen oppilaitosten talous ei vastausten mukaan veny. Kulttuurisen kirjon ja rakeisen todellisuuden kehittämiseksi vastaamaan uusia tarpeita toivotaan vastauksissa uusia välineitä ja erillistä rahoitusta.

Vastauksissa nousee esille muun muassa koulujen kanssa tehtävän yhteistyön lisääminen ja maahanmuuttajaperheiden integroiminen suomen kieleen tutustuttamalla lapset ja huoltajat suomenkielisiin lauluihin jo muskarissa. Samaten esitettiin Tpo-opettajia valittavaksi lähiöalueilta, tulkkeja ja avustajia otettavaksi mukaan opetustunneille sekä alueellisten toimijoiden huomioimista. LGBTQ-taustaisten oppilaiden tarpeiden tunnistaminen entistä paremmin opetustoiminnassa on luettu yhdenvertaisuustoimeksi. Musiikkioppilaitostoiminnassa ehdotettiin musiikkikaanonin miesvaltaisten rakenteiden purkamista tavoitteena lisätä lasten ja nuorten ymmärrystä musiikin maailmasta paikkana, jossa kaikki sukupuolet voivat toimia tasa-arvoisesti. Vastausten perusteella musiikkioppilaitoksissa voitaisiin mahdollisuuksien mukaan aloittaa oppilaiden taustakulttuurin mukainen instrumenttien ja musiikkityylien opetus ja opiskelu. Rehtorit arvioivat, että lisärahoituksen turvin voitaisiin vaikuttaa moneen eriarvoisuutta aiheuttavaan tekijään.

Hyvät liikenneyhteydet ja joukkoliikenteen toimivuus edistävät taiteen perusopetukseen fyysistä saavutettavuutta osallistumisen vaivattomuutta.

Kuva: Roosa Oksaharju, Suomen Kansallisoopperan balettioppilaitos

5.3 Toimitilat

Rehtorit kertoivat haasteista toimitiloihin liittyen. Esiin nousivat toimitilojen vuokrien kalleus sekä tilojen riittämättömyys toiminnan järjestämiseen. Tanssin opetukseen sopivia tiloja on kaupungissa melko vähän. Vastauksissa ehdotettiin myös koulujen toimitilojen ja salien iltakäyttöä ilmaiseksi taiteen perusopetuksen toimijoille, mikä vapauttaisi rahaa toiminnan kehittämiseen.

Koulujen salit ja luokkatilat tulisi antaa taiteen perusopetuksen käyttöön ilmaiseksi myös klo 17.00 jälkeen. Orkesterille on haastavaa löytää tarpeeksi suurta tilaa.

Emme ole löytäneet uusia oppilaitoksen käyttöön sopivia tiloja toiminta-alueeltamme.

Vuokratilamme ovat kalliit ja luokkatilaa tarvittaisiin enemmän.
Toimitilan vuokra on korkea. Toiminta-alueellamme ei ole vaihtoehtoisia tiloja.
Omat tilamme ovat liian pienet kaikin puolin; sali sekä varasto ja toimisto.
Musiikkileikkikoulun tiloja tarvittaisiin enemmän.

Tanssinopetukseen soveltuvia tiloja on hyvin vähän olemassa ja niitä on hankala löytää. Lähiöopetuksessamme käytössä olevat koulujen ja nuorisotoimen tilat eivät useimmiten täytä nykyaikaisen tanssinopetuksen vaatimuksia.

Tarvitsisimme isomman harjoitustilan 100-150 hengen kuororyhmälle, laulunopetusluokkia tarvittaisiin 3 lisää, kunnon opettajainhuone ja tilavampi muskariluokka.
Musiikinopetuksessa isompi sali (vaikka 40 henkilölle) on ”pakollinen” ja niitä on kovin harvassa vuokratilassa olemassa.

Haluaisimme ottaa käyttöön Helsingissä Tpo:n laajan opetussuunnitelman, mutta meillä ei ole siihen sopivia tiloja. Tarvitsisimme Helsinkiin ns. oman toimipisteen koululle, jotta voisimme kehittää ja laajentaa toimintaa. Lähes kaikki opetuksemme tapahtuu osittain vuokratuissa tiloissa ja tämä tuo toiminnan kehittämiselle sekä laajentumiselle suuren haasteen. Tämän kyselyn vastaukset koskevat vain lasten Tpo-toimintaa, meillä on myös aikuisten Tpo-toimintaa Syksystä 2021 aloitetaan varhaisiän opintoja.

Toimitilojen sijainnit ja liikenneyhteydet ovat hyvät. [...] päätoimipisteen haasteena ovat liian vähäiset vesipisteet. Korona-aikana kaikkia tiloja ei ole voitu käyttää täysipainoisesti opetustiloina.

Oppilasmäärän ollessa kasvussa, haemme jatkuvasti uusia opetustiloja. Haasteena on yleinen vuokrataso ja uusien tilojen käyttöaste suhteessa vuokratasoon. Kouluilla opettamisessa hankaluutena on, että opetuksen voi aloittaa vasta klo 16. Lisäksi Helsingin rakennusvalvonta vaatii kohtuuttoman tuntuisia muutoksia musiikkikoulutilaan, taloudellisesti mahdottomia toteuttaa.

Toimitilat eivät ole esteettömät. Taloustilanteen helpottaessa pyrimme kartoittamaan tiloja, joihin olisi mahdollista päästä suoraan myös pyörätuolilla tai lastenvaunuilla.

5.4 Koronan vaikutus taiteen perusopetukseen Helsingissä

Kyselylomakkeessa taideoppilaitosten rehtoreilta tiedusteltiin, miten Covid-19-epidemia vaikutti oppilaitosten toimintaan taloudellisesti ja toiminnallisesti. Vaikutukset liittyivät taloudelliseen tukeen, oppilasmääriin, oppituntimitoitukseen, opetusmuotoihin ja työvoimakysymyksiin. Ohessa rehtoreiden vastauksia siihen, mitä ongelmia pandemiasta syntyi ja miten niitä yritettiin ratkaista:

Opistossamme siirryttiin suhteellisen joustavasti etäopetukseen. Opettajat mukautuivat tilanteeseen hyvin. Ketään ei lomautettu ja kaikki tunnit pystyttiin järjestämään. Yhteismusisoinnit ja bändit tosin jouduttiin keskeyttämään. Korona-avustus mahdollisti yhden vapaaoppilaspaikan sekä muutamia puoli- ja osa-alennuksia niin, että kukaan ei joutunut keskeyttämään opintojaan. Opettajille pystyimme maksamaan lisätunneista korvausta. Johtohenkilöt ovat tottuneet etätyöhön kotoaan käsin. Sitä on ollut nyt paljon, koska kaikki kokoukset ja tapaamiset on jouduttu pitämään virtuaalisesti.

[...] toiminta on jatkunut keskeytymättä koko pandemian ajan. Perustoiminta on toteutunut joko lähiopetuksena tai etäopetuksena tai muina korvaavina opetuksen muotoina (esim. videotunnit/tutoriaalit, videokoosteiset konsertit). Olemme joutuneet siirtämään tai perumaan joitakin konsertteja ja muita tapahtumia. Saimme OKM:n korona-avustusta, jolla olemme päivittäneet etäopetusvälineistömme nykyaikaiseksi. Ko. avustuksen turvin laskimme myös oppilasmaksuja syksyn 2020 ajaksi. Tämän vuoksi opintojen keskeytyksiä edes muskarissa ei ollut juurikaan normaalivuotta enempää. Henkilöstön koulutus ja vertaisverkot ovat olleet avainsanat olosuhteisiin nähden erinomaisen lopputuloksen saamiseksi. Henkilöstön jaksamisen seuraaminen on edelleen ajankohtaista.

Vaikutuksia oli paljon. Etäopetus toimi aluksi, myöhemmin siihen oli vaikeampi sitouttaa oppilaita ja lopetuksia tuli - n. 10% oppilaista lopettanut. Tunteja siirreltiin tuonnemmas ja lopulta lyhennettiin. Esitystoimintaa peruttiin tai siirryttiin teatterista elokuviin. Opettajia ei ole lomautettu, mutta yhteisymmärryksessä työmäärää on vähennetty ja oppilaiden laskujen summia pienennetty. Hallinnollinen ja suunnittelutyö lisääntyi opetustyön vähentyessä. Olemme saaneet muutaman korona-apurahan, mikä on auttanut, mutta tulot kokonaisuudessaan pienenivät silti ja palkkatyö väheni ja oppilaita menetettiin. Uskoisin, että selviydymme tästä takaisin jaloillemme - uusia oppilaitakin on tulossa paljon, jos vaan päästään takaisin lähiopetukseen kunnolla. Syksylle 2021 on kuitenkin liian vähän taloudellisia resursseja, joten edelleen pitää ratkaista miten voimme selvitä siitä.

Erityisesti ryhmäopetuksessa (muskari/tanssi) oppilasmäärät ovat pudonneet rajusti. Etäopetus ryhmäaineissa ei ole toiminut niin hyvin, kuin yksilöopetuksessa. Korona on lisännyt työn määrää hallinnossa. Mikäli tanssin ja muskarin oppilasmääriä ei saada nostettua, on tarkasti punnittava niiden tulevaisuutta. Soiton yksilöopetuksessa etäopetus on toiminut hyvin, opettajat ovat aktiivisesti opetelleet uusia työtapoja. Talouden saamiseksi tasapainoon on oppilasmäärää lisättävä erityisesti ryhmäaineissa syksyllä.

Muskarin oppilasmäärä putosi merkittävästi eli 25%, kun kaikki eivät kokeneet hyvin toteutettuakaan etäopetusta mielekkääksi. Perusopetuksen hakijamäärä putosi samasta syystä 25%. Oppituntien mitoitustakin jouduttiin muuttamaan joiltakin osin. Etäopetuksen kestoa oli vaikea arvella, kun määräykset muuttuivat lähes viikoittain. Näistä syistä valtionosuustunteja ei saatu täysimääräisesti käytettyä. Lisäkuluja tuli koronaan varautumisesta, kuten käsidesiautomaateista ja plekseistä. Onneksi valtion korona-avustustakin saatiin.

Monenlaista pientä. Ei merkittäviä, pitkäkestoisia ongelmia, jos epidemia päättyy 2021.

Vaikutus on ollut todella kova. Tanssituntien myynti kevään 2020 aikana väheni 20% johtuen asiakaspalautuksista ja lopetuksista. Teimme erilaisia kokeiluja etäopetuksen suhteen niin, että pystyimme tarjoamaan kaikille oppilaille kauden mukaisen opetuksen kevätkauden loppuun. Osa oppilaista ei kokenut annettua opetusta esim. oman opettajan tekemiä opetusvideoitta riittävinä ja anoi kausimaksujaan takaisin. Osa taas lopetti, eikä ilmoittautunut enää seuraavalle kaudelle. Osalla taas oli lopetuksen syynä pelko koronasta ja epävarmuus toiminnan jatkumisesta.

Vaikutukset ennen kaikkea toiminnallisia. Erityisesti henkilöstö joutunut panostamaan etäopetuksen järjestelyissä. Poikkeusolot vaatineet suurta henkistä venymistä henkilökunnalta. Taloudelliset vaikutukset pieniä.

[...] on selvinnyt epidemiasta taloudellisesti kohtuullisen hyvin. Oppilasmäärät ovat laskeneet vain musiikkileikkitoiminnassa. Muskarien osallistujakatoon kehitimme ulkomuskarit, jolloin perheet ovat taas osallistuneet tunneille.

Korona on tuonut haasteita opetuksen toteuttamiseen ja oppilaiden motivaation ylläpitämiseen, mutta OKM:ltä saadun korona-avustuksen turvin olemme pystyneet kouluttamaan henkilökuntaa ja hankkimaan laadukkaita etäopetusvälineitä. Näin olemme pystyneet haasteista huolimatta säilyttämään työllisyyden ja ylläpitämään lähes täydet opetustunnit. Pahimmin korona karsi oppilaita varhaiskasvatuksen ryhmistä, joissa opetuksen toteutus etänä ei parhaimmillaankaan voi vastata lähiopetusta.

[...] Toiminnallisesti koko toiminta piti organisoida etäopetukseksi, jolloin opettajat joutuivat opettelemaan kokonaan uuden opetusvälineistön käytön, melkoinen digiloikka! Konsertit ja esiintymiset peruuntuivat suurimmaksi osaksi ja ryhmäkokoja pienennettiin, mikä vaikutti opetuksen sisältöihin ja tavoitteisiin, kaikki piti räätälöidä hieman uusiksi. Opettajien tuntimäärät lisääntyivät (samoin kustannukset), koska ryhmien piti olla pienempiä, toisaalta oppilaiden saama opetus väheni kustannussyistä. Kaikki ryhmät toimivat kuitenkin ja opetus jatkui. [...] Oppilaiden motivoiminen on ollut vaativaa, mutta onnistunut hyvin. Kuorossamme on erinomainen yhteishenki oppilaiden, opettajien, perheiden ja henkilökunnan välillä. Tämä kantaa vaikeinakin aikoina. Sen luomiseen pitää aina kiinnittää huomiota. Oppilaista pitää aidosti välittää.

Korona aiheutti oppilasmäärän romahduksen syyskauden 2020 alussa, eikä uusia oppilaita tullut. Useiden oppilaiden vanhempien taloudellinen tilanne huononi koronan aiheuttamien ongelmien takia, useat lapset ja nuoret joutuivat lopettamaan harrastuksen, vaikka halua jatkamiseen olisi ollut. Koulumme on epidemian alusta alkaen noudattanut kaupungin ohjeita esim. etäopetuksen ja ryhmäkokojen suhteen, ja tämäkin aiheutti alussa ongelmia. Koulumme valmius opetuksen järjestämiseen perustuu opintomaksujen saamiseen. Nyt toiminnan järjestämisessä on suuria haasteita.

Taloudellisesti selvisimme kohtuudella, kiitos avustuksienkin. Yhteistyö [...] vuokranantajan kanssa oli erinomaista. Opettajat kehittivät etäopetuksen muotoja ja osaamista jaettiin. Opetus sujui olosuhteisiin nähden hyvin. Oppilasmäärä nousi aavistuksen, mutta vaihtuvuus puolittui (lopettaneet/aloittaneet). Ryhmätunnit vähenivät, työresurssi siirrettiin etäopetuksen kehitykseen. Henkilökunnan määrä ja työtunnit onnistuttiin pitämään ennallaan. Lomautukset ym. näkyivät, vapaaoppilaspaikkoja ja alennuksia kysyttiin ja annettiin enemmän. Muutamia opinnot keskeyttäneitä on (etäopetus ei sopinut eri syistä), toivottavasti he jatkavat olosuhteiden salliessa.

Keväällä 2020 opetus loppui kokonaan, koska meillä ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia ryhtyä hankkimaan etäopetukseen tarvittavaa välineistöä. Oppilaamme myös ilmaisivat, että opetukseen osallistuminen etänä ei ole mahdollista. Taloutemme romahti ja velkaannuimme kevään aikana melkoisesti. Saimme lopulta valtion harkinnanvaraista tukea siten, että olemme voineet saada osan veloistamme vuoden 2020 aikana suoritettua. Syksyllä 2020 oppilaista palasi opetuksen pariin 40%. Erilaiset rajoitukset ja pelko tartunnoista on oleellinen syy tuohon. Syyskauden rajoitusten tiukentuminen marraskuussa vei meiltä jälleen osan oppilaista. Olemme taloudellisen katastrofin partaalla. Kevätkauden 2021 oppilasmaksut eivät tule riittämään kesän yli. Ellemme saa lisärahoitusta/tukea, olemme erittäin suurissa ongelmissa.

OKM:n korona-avustukset olivat merkittävä apu vuonna 2020. Oppilasmäärissä tapahtui pieni notkahdus, mutta muutos ei ollut merkittävä ja oletuksena on, että tilanne normalisoituu, mikäli syksyllä voidaan aloittaa lähiopetuksessa. Epidemia synnytti uusia innovaatioita, opetusmuotoja ja virtuaalisia ratkaisuja. Lisäksi opettajat tekivät uutta oppimateriaalia (esim. [...] oppilaille suunnattuja opetusvideoita tehtiin yli 200).

Oppilasmäärät ovat pienentyneet noin 30 % ja näin ollen myös oppilasmaksut ovat vähentyneet samassa suhteessa. Kuitenkin kiinteät kulut ovat samanaikaisesti pysyneet normaalilla tasolla, sillä ryhmäkoot on jouduttu pitämään pieninä koronarajoituksista johtuen. Opetusta on järjestetty sekä etänä että hybridimallin mukaan, mikä on tuonut haasteita ja lisäkuluja. Lisäksi joudumme keväällä 2020 turvautumaan osittaisin lomautuksiin, jotta pystyimme takaamaan taloudelliset resurssit.

Korona kuormitti sekä opettajia että hallintohenkilökuntaa jatkuvilla muutoksilla, esitystoiminta piti peruuttaa tai toteuttaa uusin toimintamallein. Esiintymisten peruuntuminen oli oppilaille suuri pettymys. Peruutettuja oppilaspaikkoja tuli tavallista enemmän, lipputuloja ei lainkaan. Työaikaa piti lisätä kaiken ylimääräisen organisointiin ja taas uudelleenjärjestelyihin. Sairaspoissaolot lisääntyivät moninkertaisiksi. Taloudellista tukea saatiin opetus- ja kulttuuriministeriöltä, jolla on voitu kattaa osa lisääntyneistä kustannuksista. Olemme tarjonneet oppilaille alennuksia ja lisätunteja korvaamaan menetettyjä tunteja ja etäopetuksen aiheuttamaa tyytymättömyyttä.

Oppilasmäärä laski, uusia ei saatu rekrytoitua, etäopetus ei ole toimiva opetusmuoto musiikinopetuksessa. Oppilasmäärä väheni etäopetuksen takia. Alussa osalla opettajista oli vaikeuksia laadukkaiden etätuntien antamisessa. Saimme opetus- ja kulttuuriministeriöltä taloudellista tukea etäopetuslaitteiden hankkimiseen ja etämuskarin järjestämiseen. Tappiot oppilasmaksuista ja kesken lukukauden lopetetuista tunneista olivat suuret ja niitä voitiin ministeriön avustuksella korvata vain osittain.

Vaikutti taloudellisesti ja toimintakykyyn dramaattisesti. Tanssi on lähtökohtaisesti lähiopetusta. Pitkällä tähtäimellä oli haastavaa pitää etäopetus sellaisena, että se olisi ollut opetussuunnitelman mukaista toimintaa. Oppilasmäärä laski hiukan keväällä 2020, mutta syksyllä 2020 selvästi enemmän. Jouluna 2020 lopettaneita oli ns. normaalimäärä, n. 30kpl, mutta sisään tulevia oppilaita ei ollut lainkaan. Oppilasmaksujen määrä laski merkittävästi, maksut ovat kaupungin toiminta-avustuksen kanssa toiminnan elinehto. Oppilaitos sai opetus-ja kulttuuriministeriöltä korona-avustuksia, joiden avulla ollaan pystytty paikkaamaan talousvajetta, lomautuksilta on vältytty. Vuokranantaja on antanut tiloista maksuhuojennuksia.

Kunnon korona-kannustinta opistoille kaivataan pandemian aiheuttamien oppilaskatojen ja taloudellisten tappioiden korvaamiseksi sekä oppilaiden luottamuksen palauttamiseksi.

Kuva: Musik- och kulturskolan Sandels, TaDaM

6

Toimenpide-ehdotukset

- **Lisätään TPO- opetustarjontaa** ja kohdennetaan **lisäresursseja** erityisesti **segregaatioalueille** idässä, koillisessa ja kaupungin reuna-alueilla, joilla tarjonta on vähäistä ja osallistuvuus alle 10% (4%-9,9%). Koska TPO-oppilaitosten avustamisen liikkumavara on pieni, voitaisiin tarkoin perusteluin anoa kohdennettua erityistukea koronasta toipumisen taloudelliseen elpymiseen sekä opettajien, oppilaiden ja muun henkilökunnan paluuseen. Korona jätti jälkeensä taloudellisen aukon ja pudotti lapsia pois harrastusten piiristä. (Vrt. koronaelpymistuki 2022-23)

- Tarvitaan **laajempia rakenteellisia toimenpiteitä Itä- ja Koillis-Helsinkiin** kulttuurisen eriarvoistumisen vähentämiseen ja TPO-palvelujen laajentamiseen vastaamaan **suurentuneita ikäluokkia** ja **maahanmuuttajien kasvanutta osuutta** väestöstä. Keinoja ovat mm. riittävien **opetustilojen** turvaaminen tunnistetuttujen vähäisen osallistumisen alueille (palveluaukot), kasvavien alueiden lisääntyvien palvelutarpeiden huomiointi sekä lisärahoitus **opetuskustannuksiin**.

- Oppilaitosten rehtoreiden vastauksissa nousi kattavasti esiin **tarve eri kulttuuritaustaisten opettajien ja kouluttamiseen ja saaminen osaksi TPO-toimintaa**. **Vaihtoehtoisia opetussisältöjä** voidaan luoda erilaisista kulttuuritaustoista käsin. Kulttuurisensitiivinen opetus ja oman kulttuurin tulkit laajentaisivat oppilaiden tartuntapintaa. Tämä rakenteellinen vaihe voisi olla luonteeltaan **koulutus- ja työllistämisprojekti**.

- **Opetuksen uudet sisällöt**: Hiljan uudistetut taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet antavat oppilaitoksille paljon omaa harkintavaltaa sisältöjen toteuttamistavoissa. Uusi, kiinnostava opetuslaji on **mediataide**, joka voi puhutella peli-innokkaita, videoista ja elokuvista tai tietokonegrafiikasta kiinnostuneita. Esim. musiikkioppilaitokset ovat jo ottaneet poikien suosiossa olevaa **rytmimusiikkia** opetusohjelmistoonsa. Draamaopetukseen voisi sisällyttää myös joillekin kulttuureille luontaista **tarinateatteria**. Ks. myös kohta 3.

- **Lukukausimaksujen kompensaatio ja tukeminen**. Systemaattisemman ja kattavamman maksusitoumusjärjestelmän kehittämistä yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden ja sosiaaliviraston kanssa on syytä edistää. Maksusitoumuksia vähävaraisimmille perheille on harkinnanvaraisina ollut jonkin verran käytössä. Kaupunki voisi resursoinnillaan kohdentaa lisää rahaa taiteen perusopetukseen siten, että oppilaitokset voisivat lisätä vapaaoppilaspaikkojaan ja niiden oppilaiden määrää, jotka saavat huojennusta lukukausimaksuista. Kyseinen toimenpide parantaisi taiteen perusopetuksen saavutettavuutta. Vrt. myös kohta 6.

- **Harrastus-/opintoseteli**. Luodaan harrastusseteli Helsingin kaupungille. Harrastussetelin suuruus voisi olla vaikka 50, 100 tai 200 euroa, ja se myönnettäisiin sekä syys- että kevätlukukausille helsinkiläisille 3–19-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka osallistuvat taiteen perusopetukseen. Etusijalla harrastusseteleitä jaettaessa olisivat sosioekonomiselta asemaltaan heikompiosaisten perheiden lapset ja nuoret (kontakti lastensuojelu; hyvinvointikeskukset). Luodaan malli toiminnalle, jolla halutaan tukea niitä, jotka eivät muutoin pääse osallistumaan helposti ja jotka tulevat alemmista tuloluokista.

- **Tilat**: Tutkitaan palvelujen **katvealueiden** mahdolliset **opetustilat** ja käydään neuvotteluja opetusta jo antavien TPO-oppilaitosten kanssa mahdollisista uusista sivutoimipisteistä. Katetaan anottavalla lisämäärärahalla.

- **Koulujen tilojen** iltapäivä- ja iltakäytön **tuntivuokrat on pidettävä kohtuullisina** erityisesti idässä, koillisessa ja kaupungin reuna-alueilla. Koulun eri tilojen käytön tulisi olla tasapuolisesti hinnoiteltua eri taidelajien opetukseen. Esimerkiksi tanssijoilla, jotka käyttävät liikuntasalia, tulisi olla vastaava hinnoittelu kuin niillä, jotka käyttävät luokkatilaa.

- **Vahvistetaan tietoisuutta taiteen perusopetuksesta** päiväkodeissa, peruskouluissa, ammattikouluissa ja lukioissa sekä nuorisotaloilla; siitä että tällaisia harrastusmahdollisuuksia on olemassa. Taiteen perusopetuksen toimijoiden ja koulujen kesken tehtävää yhteistyötä voisi myös mahdollisuuksien mukaan lisätä.

Kouluyhteistyö koetaan vastauksissa tärkeäksi. Paikalliset oppilaitokset voivat vierailla kouluissa ja luokissa kertomassa toiminnastaan ja houkuttaa lapsia arvioimaan omaa kiinnostustaan. Opettajien rooli oppilaiden taipumusten tunnistamisessa on tärkeä. Osana kaikkea tarvitaan **hyvä viestintä** ja helppo kontaktointi.

Kuva: Länsi-Helsingin musiikkiopisto

Lähteet

Kaverinen, Heli (2018): Arviointi muutoksen tuulissa. Näkökulmia arviointiin taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa. YAMK-opinnäytetyö. Kulttuurituottamisen ja luovan talouden tutkinto-ohjelma. Oulun ammattikorkeakoulu.

Koramo, Marika (2009): Taiteen perusopetus 2008. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2007–2008. Opetushallitus.

Koskinen, Tuulikki; Mustonen, Pekka; Sariola, Reetta (2010): Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten kulttuuri- ja taidekasvatus. Multiprint Oy. Espoo 2010.

Luoma, Tiia (2020): Taiteen perusopetus. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019–2020. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:4.

Suominen, Anniina (2019): Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:27.

Tenkanen, H., J.L. Espinosa, E. Willberg, V. Heikinheimo, A. Tarnanen, T. Jaakkola, J. Järvi, M. Salonen, T. Toivonen (2018). Helsinki Region Travel Time Matrix 2018. DOI: 10.13140/RG.2.2.20858.39362

Toivonen, T., M. Salonen, H. Tenkanen, P. Saarsalmi, T. Jaakkola & J. Järvi (2014). Joukkoliikenteellä, autolla ja kävellen: Avoin saavutettavuusaineisto pääkaupunkiseudulla. Terra 126: 3, 127-136.

Vismanen, Elina (2016): Taiteen perusopetuksen tila ja kehittämistarpeet Helsingissä. Kopio Niini Oy. Helsinki 2016.

Internet

www.oph.fi

www.avi.fi

www.tilastokeskus.fi

www.finlex.fi

Helsinki

Helsingin kaupunki
Kulttuuri- ja vapaa-aika
Kulttuuripalvelut

Konepajankuja 3
PL 51400
00099 Helsingin kaupunki

Puhelinvaihde 09 310 1060
www.hel.fi/kulttuurin-ja-vapaa-ajan-toimiala